

3

Limburgs Tijdschrift voor *Genealogie*

uitgave van de sectie genealogie van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap

Het verhaal achter een foto

*Obituary van Limburgse Landverhuizers
in de periode 1860 en 1990*

Tussen Maastricht en Poppelsdorf

*Drie jaren procederen
om 807 pond "clockespijse"*

*Lotgevallen van een Wittemse non: Zuster
Maria Seraphica Merckelbach (1810-1864)*

Molens en molenaars in Eygelshoven

Kerkhoven in Zuid-Limburg

JAARGANG 35 | SEPTEMBER 2007

Inhoudsopgave

Mededelingen, vragen, boekbesprekingen, signalementen, aanvullingen, enz.	66
Het verhaal achter een foto, door Harry Strijkers, Kleine Steeg 1-9, 6131 KJ Sittard	66
Obituary Limburgse landverhuizers periode 1860-1990, door prof. dr. M.J.H.A. Schrijnemakers en M. van Heel, p/a Tramstraat 31, 6088 EA Roggel	69
Tussen Maastricht en Poppelsdorf, door I. Olivers-Bouvier, Herenhof 116, 6581 GR Malden (wordt vervolgd)	71
Drie jaren procederen om 807 pond "clockespijs". Drossaard, rentmeester en gemeente vrije Rijksbaronie Pietersheim tegen Cornelis Lux Maastricht, door mr. A.M.A. Maassen (+), Becanusstraat 31, 6216 BX Maastricht (wordt vervolgd)	76
Lotgevallen van een Wittemse non: Zuster Maria Seraphica Merckelbach (1810-1864), door Marjon Merckelbach-Hoven, Meidoorn 131, 6226 WH Maastricht	83
Molens en molenaars in Eygelshoven, door W. Nolten, Bruinkoolweg 30, 6414 BJ Heerlen	87
Kerkhoven in Zuid-Limburg, door A.P.L. Paquaij, Servatiusstraat 29, 6444 VJ Brunssum (wordt vervolgd)	92

verschijnt vier maal per jaar

Administratie, lidmaatschappen, losse nummers:
L.G.O.G., Postbus 83, 6200 AB Maastricht, tel. 043 - 321 25 86
Postbank 1037880 t.n.v. L.G.O.G.

Redactie:
Harry Strijkers
Wim Nolten

Redactie-adres:
Kleine Steeg 1-9, 6131 KJ Sittard, tel. 046 - 433 29 30
e-mail: h.strijkers@hetnet.nl

Het werk van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap wordt in belangrijke mate financieel ondersteund door de Provincie Limburg.

ISSN 0169-5177

Mededelingen

Kopij

De redactie heeft jarenlang in een zeer luxe positie verkeerd vanwege de overdaad aan kopij met als gevolg wachttijden van soms enkele jaren voor de meer uitgebreide bijdragen. Vanwege deze situatie heeft de redactie al jaren geen oproep gedaan voor kopij. Tijdens de jaarvergadering in Kessel deelde hoofdredacteur Strijkers reeds mede dat de hoeveelheid kopij in portefeuille begint te krimpen. Hierbij werd ook gezegd dat in deel twee van het tijdschrift een oproep zou worden gedaan. Dat is niet gebeurd, maar in dit deel drie van ons tijdschrift wil ik de dames en heren leden / auteurs vragen de vruchten van hun onderzoek naar ons te sturen. Korte artikelen zijn altijd verzekerd van een snelle plaatsing in het tijdschrift. Met gemak krijgen we 2007 gevuld, maar voor de broodnodige diversiteit heeft de redactie graag de kopijportefeuille flink gevuld, zodat keuzes mogelijk zijn en ook op de geografische spreiding van de artikelen kan worden gelet.

Rubriek

Als voorbeeld van wellicht een nieuw rubriek heb ik in deze uitgave een artikel geschreven over een foto met als titel "Het verhaal achter een foto". Wellicht breng ik de lezers ook op het idee bij een oude foto de achtergronden te beschrijven in de vorm van een korte bijdrage voor ons tijdschrift, met name bij welke gelegenheid een bepaalde foto is gemaakt of bij een oude portretfoto wat meer genealogische gegevens over de afgebeelde persoon te verzamelen. Dit laatste zou dan kunnen gebeuren met als titel "Het portret van . . ." De redactie is heel benieuwd naar de reacties . . . !

Het verhaal achter een foto

Een genealogisch portret van de familie Pelzers-Dols uit Munstergeleen

Tijdens een bezoek bij zwager Lambert Pelzers in Munstergeleen, getrouwd met zus Annie, lag een "herontdekte" oude familiefoto op tafel. Op mijn vraag wie dat allemaal waren, moest hij echter het antwoord schuldig blijven. Zijn vader Toon en een enkele oom of tante haalde hij er wel uit. Toch wel jammer, want achter een jaar of tien weet het niemand meer. Andere familie werd ingeschakeld. Ook dat bracht geen duidelijkheid. Uiteindelijk kwam een nicht uit Spaubeek, waarvan hij de overdruk van deze foto had gekregen, met de juiste antwoorden op mijn "brandende" vraag.

De foto werd in 1908 gemaakt ter gelegenheid van de professie van Lucia Pelzers, dochter van Peter Mathias Pelzers en Joanna Maria Dols. Vanaf die tijd was ze bekend als zuster Maria Piatona van de Arme Dienstmaagden van Jezus Christus.

Zittend, v.l.n.r.: Peter Joseph (Zef) Pelzers, moeder Joanna Maria Pelzers-Dols, zuster Maria Piatona (Lucia) Pelzers, vader Peter Mathias Pelzers en Maria Sibilla (Billa) Pelzers.

Staannd, v.l.n.r.: Peter Nicolas (Nicolaas) Pelzers, Maria Sophia Pelzers (later zuster Maria Andresa), Jan Mathias (Math) Pelzers, Leonardus Joseph (Leo) Pelzers, Maria Leontina Pelzers, en Alphonsus Antonius (Toon) Pelzers.

Peter Mathias Pelzers werd geboren te Geleen op 21 maart 1852 als zoon van landbouwer en hoefsmid Johannes Antonius (1818-1893) en Maria Cecilia Willems (1819-1887) en is overleden Munstergeleen 21 november 1914. Hij trouwde op 7 februari 1880 met Joanna Maria Dols. Hij was ook (hoef)smid en woonde in de Haagstraat te Munstergeleen. Dit complex werd in 1905 door het echtpaar gebouwd of verbouwd en is later gesplitst in de woningen Haagstraat 109 en 110. Bij zijn overlijden was hij lid van het gemeentebestuur van Munstergeleen. Echtgenote Joanna Maria Dols werd geboren te Munstergeleen op 23 december 1854 en overleed aldaar 27 september 1931. Zij werd landbouwster genoemd.

Na haar overlijden kwam haar zoon Jan Mathias Pelzers, getrouwd met Anna Maria Schmeits van de Overstraat wonen naar Haagstraat 109. Zijn broer Leonard woonde toen nog in het ouderlijk huis Haagstraat 109 en was bezig met de bouw van een boerderij aan de Sittarderweg.

Kinderen uit hun huwelijk:

1. Maria Sybilla, geboren Munstergeleen 10 maart 1883 en overleden Amstenrade 24 augustus 1971. Getrouwd met landbouwer Frans Willem Lemmens, geboren Munstergeleen 13 november

1880 en overleden aldaar 30 november 1944. Uit hun huwelijk twaalf kinderen. De familie bewoonde een boerderij aan het Houbeneind 72 in Munstergeleen.

2. Peter Joseph, geboren Munstergeleen 19 april 1884 en overleden Sittard 23 mei 1981. Eerste huwelijk met Maria Barbara Paulina Petri, weduwe van Jacob van Mulken, geboren Schinnen 30 juni 1867 en overleden Limbricht 23 september 1921. Tweede huwelijk met Maria Agnes Merkelbach, geboren Saeffelen 7 juli 1890 en overleden Limbricht 8 januari 1968. Smid en herbergier te Limbricht, wonend aan de Provinciale Weg. Uit zijn tweede huwelijk twee kinderen.
3. Alphonsus Antonius, geboren Munstergeleen 2 augustus 1886 en overleden aldaar 20 december 1961. Gehuwd met Maria Catharina Delahaye, geboren Munstergeleen 13 maart 1887 en overleden aldaar 24 oktober 1965. (Hoef)smid en caféhouder, wonend in de Haagstraat te Munstergeleen. Hij woonde naast zijn broer Jan Mathias op huisnummer 110 toen hij in 1933 een vergunning aanvroeg om naast zijn bestaande woning een woonhuis en een nieuwe smederij te bouwen en zijn bestaand "caféhuis" te verbouwen. De tekeningen hiervoor waren gemaakt door

architect J.G. Buskens uit Munstergeleen. Tijdens de bouw werden aanpassingen aangebracht die niet op de tekening stonden. Hierover werd natuurlijk gecorrespondeerd tussen de gemeente en Antoon Pelzers. Uit hun huwelijk zeven kinderen.

4. Lucia, geboren Munstergeleen 21 februari 1888 en overleden Geleen 27 mei 1985.

Op 1 mei 1905 deed zij haar intrede in de Congregatie van de Arme Dienstmaagden van Jezus Christus. Ze werd op 4 april 1908 geprofeest en legde haar geloften af. Bij die gelegenheid is bovenstaand familieportret gemaakt.

In een van de provinciale dagbladen van zaterdag 29 mei 1965 staat naar aanleiding van haar overlijden het volgende geschreven:

*Oud-provinciale overste
Zuster Piatona in Geleen overleden*

Geleen - Op 77-jarige leeftijd overleed dezer dagen zuster Piatona in het klooster van de zusters Armen in de Geenstraat te Geleen. Zuster Piatona, die in Munstergeleen als Lucia Pelzers geboren werd, heeft als provinciale overste veel voor de klooster-gemeenschap gedaan. Na de oorlog werd onder haar leiding het verwoeste complex weer opgebouwd. Bovendien kwam het bejaardentehuis tot stand.

Op 1 mei 1905 trad Lucia Pelzers in bij de Congregatie van de Arme Dienstmaagden van Jezus Christus te Geleen. In 1908 volgde haar professie. In 1911 werd ze benoemd tot onderwijzeres aan de meisjesschool van de Geenstraat. Twaalf jaar later volgde haar benoeming tot hoofd van de lager school in Herwen en Aardt in Gelderland. In 1928 kwam zij terug in Geleen en stichtte een ulo-school voor meisjes naast het klooster in de Geenstraat. Tien jaar lang bleef zij zowel van de ulo- als van de lagere school hoofd. In 1942 moest zij om gezondheidsredenen ontslag nemen als hoofd van de ulo-school. Het duurde echter niet lang of zij werd in 1946 tot provinciale overste gekozen. Tot 1955 heeft zij aan deze veelomvattende taak haar krachten gegeven.

Het hoekpand van de familie Pelzers-Delahaye ofwel "bie Toon de Sjmeed" aan de Haagstraat in Munstergeleen voor de verbouwing.

Ondanks haar zwakke gezondheid bleef zij voorzitter van het schoolbestuur van de zusters en bleef na haar aftreden als overste, zitting nemen in het bestuur van de congregatie als raadslid. Na een vruchtbaar kloosterleven van 65 jaar geniet zij van de eeuwige rust. Zaterdagavond wordt de rozenkrans gebeden om half zeven in de kloosterkapel. De plechtige uitvaart vindt maandag om negen uur plaats eveneens in de kloosterkapel.

5. Peter Nicolas, geboren Munstergeleen 31 juli 1889 en overleden Kerkrade 9 mei 1971. Getrouwd met Anna Barbara Bertha Schmeits, geboren Düsseldorf 15 juni 1894 en overleden Kerkrade 11 april 1982. Schrijnwerker, later administratief werkzaam geweest. Uit hun huwelijk vijf kinderen.
6. Leonardus Joseph, geboren Munstergeleen 1 maart 1891 en overleden aldaar 16 oktober 1969. Getrouwd met Ida Hubertina Cuypers, geboren Echt 17 januari 1895 en overleden Sittard 16 april 1994. Landbouwer. Een bepaalde periode (1917-1919) was hij dirigent van fanfare Juliana van Munstergeleen. Uit hun huwelijk zes kinderen.
7. Jan Mathias, geboren Munstergeleen 20 juli 1892 en overleden aldaar 17 april 1955. Getrouwd met Anna Maria Schmeits, geboren Düsseldorf 21 november 1896 en overleden Munstergeleen 4 april 1982. Het echtpaar woonde eerst in Beek en kwam in 1921 in de Overstraat in Munstergeleen wonen. Winkelier (Végé) en installateur in elektrotechnische artikelen in de Haagstraat te Munstergeleen. In 1933 vroeg en kreeg hij van de gemeente Munstergeleen vergunning om voor zijn woning een benzine-installatie met een ondergronds reservoir en bovengrondse aftapinrichting aan te leggen. Uit hun huwelijk drie kinderen.
8. Maria Sophia, geboren Munstergeleen 8 oktober 1893 en overleden Geleen 22 april 1979.

Op haar bidprentje staat onder andere het volgende:

Zij werd op 17 november 1921 door de religieuze professie opgenomen in de Congregatie van de

Hetzelfde hoekpand (verkocht in 2003) na de grondige renovatie en verbouwing tot appartementen. Annie Pelzers-Strijkers kijkt met belangstelling naar de vorderingen.

Arme Dienstmaagden van Jezus Christus. Zij ging voortaan als zuster Maria Andresa door het leven. Haar leven was een en al dienstbaarheid. Zij stond klaar voor iedereen, voor haar medezusters, voor haar patiënten in de wijk en voor haar familieleden.

9. Maria Leontina, geboren Munstergeleen 24 februari 1895 en overleden Kerkrade 10 november 1981. Getrouwd met Lambertus Johannes Paulssen, geboren Mheer 17 september 1900 en overleden Schaesberg 22 april 1972. Opperwachtmeester

Rijkspolitie. Uit hun huwelijk zeven kinderen.

Bronnen:

1. Bidprentjes.
2. Bevolkingsregister gemeente Munstergeleen 1911-1920, p. 76, 171.
3. Inventaris archieven gemeente Munstergeleen 1745-1940, inv. nrs. 667, 745 en 746.
4. Krantenknipsel zaterdag 29 mei 1965.

Harry Strijkers

M. VAN HEEL

Obituary van Limburgse Landverhuizers in de periode 1860 en 1990

Verzameld door prof. M.J.H.A. Schrijnemakers en bewerkt door M. van Heel uit Roggel

Aretz Anton	born	5-2-1848	Sittard	died	13-9-1906	Laketown Waconia
Aretz Tony						
Aretz Cecilia B.	born	19-2-1923	Benton	died	5-9-1999	Cologne
Beckers Rosella		1927			25-4-1996	
Bongard Dorothy		1926				Chanhassen
Bongard Wayne C.		1940				Waconia
Bongard Reuben		1918				Austin
Born Virginia Mae		1920		died	19-1-1998	San Antonio
Bruns Elmer E		1921				
Bruns Esther J.		1912				
Bruers Florence	born	20-2-1905	Chaska	died	2-3-1993	Chaska
Cordell Matt		1877				Chaska
Dauwalter Roger L.	born	8-12-1949	Shakopee	died	16-1-2000	Shakopee
Derhaag Donald R.				died	8-1-1997	Maple Lake
Dircks Harold J.	born	14-12-1931	Chaska	died	8-5-1996	Minneapolis
Dircks Edward L.	born	29-3-1907	Laketown	died	18-6-1998	Brunsville
Dircks Wilma C.					15-9-1997	St.Cloud
Dircks Kenneth		1946	Maple Lake		1999	
Dircks Fluin Robin		1955				St.Anthony
Diethelm Anna	born	5-1828	Limburg	died	30-6-1900	
Dols Elisabeth	born	28-10-1859	Sand Creek			Jordan Helena
Dols John						
Dols Elisabeth	born	28-1-1832	Limburg	died	15-5-1910	
Dols Herman	born	28-6-1828	Holland	died	18-2-1908	Helena
Dols Robert		1933				
Dols Eleanor		1917				Minneapolis
Dols Frank	born	14-9-1872	St. Joe	died	1954	Jordan
Dols Philomena		1843	Berg (Limb.)	died	21-7-1920	Chaska
Dressen Daniel John				died	17-10-1999	Browerville
Dressen Scott R.				died		Wayzata
Dresen Helen M.						
Geyen June L.		1908			21-11-1997	Minneapolis
Geyen Helen J.		1929			08-4-1997	Waconia
Geyen Judith Ann		1943				
Glassen Elisabeth	born	13-12-1848		died	1929	Bonifacius
Glassen Gottfried	born	1817		died	21-11-1899	Chaska
Hamer Juliana A.		1918			14-4-1999	Hopkins
Hammer Helen C.					24-1-1997	C. Rapids
Heitz Jacob	born	27-1-1842	Limerich L.	died	25-4-1915	Bonifacius
Heitz Louise A.						Waconia-
Hoehn Mrs.	born	5-3-1842		died	28-3-1898	Chaska
Heutmacher William	born	1-10-1860	Guttecoven H.	died	28-11-1938	Excelsior
Hale, Frieda van						Hillside

Janssen Anthony M.	born	4-7-1913		died	20-12-1997	Wasconia
Jaspers Mrs.	born	20-8-1839	Born	died	27- 3-1922	Shaska
Jeurissen John						
Jeurissen Phil F.						Litchfield
Jeurissen Dorothy R.						Chaska
Jorissen Aloysius						
Jorissen Vernice J.						Chanhassen
Jorissen Joel F.						
Jorissen Roselia						Cologne
Kranz Helen M.	born	31-7-1910	Carver	died	13-8-1997	Bonifacius
Kranz M.						Bonifacius
Kerber Dorothy						Chaska
Klingelhutz Maary L.						Chaska
Koch John	born	29-10-1808	Mannheim	died	22-1-1901	Cokato
Koch John Mrs.			Germany	died	4-8-1914	Bergen
Koch Albert Ernest				died	24-3-....	Waverly
Koch Anna	born	9-8-1877	Waverly	died	6-3-1949	Watertown
Koch Dolores C.	born	14-4-1923	Cologne	died	19-10-1996	Skakopee
Kox Henry						
Koehnen Elisabeth	born	30-1-1831	Wehr (D)	died	18-8-1896	Chanhassen
Lambrecht Olga M.	born	1907		died	30-9-1999	Jordan
Lambrecht Viola A.	born	1940		died	2-11-1999	Fridley
Lambrecht Eart					19-7-1998	Brunsville
Lauman James W.	born	22-9-1925	Carver C.	died	16-8-1996	Camden
Lauman Donald F.				died	3-7-1999	Waconia
Lauman Marguerite H.				died	8-8-1996	Cologne
Lauman Ottilia	born	11-4-1905	Waconia	died	1-2-1997	Chaska
Linden, Loretta van der				died	31-3	
Maas John M.				died	8-4-1996	Midicene
Meuffels Gerald N.	born	16-7-1933	Meeker	died	12-5-1997	Waconia
Meuleners Francis D.	born	31-7-1955	Shakopee	died	19-2-1999	Highway
Meuwissen Edith		1921		died	25-7-1999	Bloomingtoun
Meuwissen Dorothy		1932		died	10-8-1999	Waconia
Meuwissen Mrs. Johann Henry						Cologne
Menke Elisabeth		1859				Scott C.
Mulken, Jacob van	born	1811		died	4-7-1889	Meeker C.
Mulken, Pieter Jacob van				died	16-3-1921	Chaska
Monnens Donald A.				died	4-9-1996	Shakopee
Notermans Norma				died	29-4-1997	Shakopee
Notermans Elvira A.	born	16-6-1914	St.Bonifacius	died	14-10-1997	Waconia
Notermans Devon M.				died	24-11-1997	
Notermans Joseph R.	born	19-5-1921	Laketown	died	20-6-1999	Shakopee
Notermans Helen	born	1910		died	3-11-1998	Jordan
Notermans Ethel	born	10-9-1917	Chaska	died	7-2-1999	Victoria
Ophoven Jim		1961		died	8-3-1997	Champlin
Pietz Mrs Elisabeth				died	3-8-1942	Waconia
Perusse Mrs. C.A	born	8-5-1873	Cologne	died	25-11-1944	
Perusse Alex						Waconia
Rademacher Carl J.				died	30-11-1998	Waconia-
Rademacher Clarence	born	26-3-1933	Laketown	died	15-4-1999	Carver
Roers Cora Irene				died	24-5-1996	Exelsior
Salden Martha M.				died	11-11-1998	St.-Bonifacius
Salden-Le Roy J.	born	27-5-1931	St.-Bonifacius	died	4-2-1998	Springdale
Savelkoul Edward	born	28-3-1862	Dahlgren	died		
Savelkoul Henry				died	19-10-1882	
Schatz Roselia				died	4-7-1998	Minnetonk.
Schepers Fred	born	18-11-1867	Chanhassen	died	6-12-1935	Walker
Schepers Elisabeth	born	24-11-1902	St.Cloud	died	12-6-1924	
Schepers Jos	born	13-7-1844	Nieuwstadt	died	11-11-1912	Cologne
Scherer Sylvia J.	born	1919		died	1-9-1999	Mpls
Schmeets Henry				died	26-12-1918	Benton
Schmiege Gertrude	born	22-10-1905	Laketown	died	24-1-2000	Victoria
Schmitz Martin				died	1896	
Schmitz Mrs. Anna Hub.		6-10-1848	Sittard	died	22-12-1917	
Schoolmeesters John	born		Susteren	died	7-5-1915	St.-Nicolas

Schroers Mrs. Henry						
Schroers Isabella	born	1882		died	11-10-1893	
Schroers Maria A.	born	10-6-1850	Guttecoven	died	10-5-1910	
Schroers Gerhard	born	20-9-1848	Roosteren	died	6-12-1929	
Schutheimer Ludwig						Waconia
Schutrop Nick	born	24-8-1869	Chaska	died	..-12-1951	Jordan
Schutrop Mrs. C.			Chanhassen	died	27-1-1847	Chanhassen
Schutrop Anna M.	born			died	14-3-1942	Peoria
Schutrop Nicolas	born	17-10-1844	Pleisen Germ.	died	2-1-1927	Chanhassen
Schutrop Delores G.						
Schutrop William				died	1-10-1878	Chanhassen
Schurupp Gerald H.	born	4-10-1928	Young Am.	died	28-5-1928	Norwood
Schutrop Mrs. Nich.	born	15-10-1850	Limburg	died	1936	
Schutrop Robert	born	9-1-1920		died	10-3-1936	Washburn
Schutrop Joseph	born			died	21-12-1885	Omaha
Schwartz Ernst	born	23-12-1850	Paleschken	died	2-9-1934	Young Am
Seamans Roy D.	born	23-6-1904	Oscar en Franc.	died	22-11-1998	Excelsior
Segner Barbara				died	21-10-1950	Bonifacius
Sherer Ellen Marie				died	6-1-1997	St.Paul
Shutrop George	born	19-3-1907	Chanhassen	died	21-10-1983	Shakopee
Sieben Henry						
Sieben Mrs. M.				died	21-6-1897	
Simons Peter						
Simons Mathilde				died	11-3-1917	
Simons Evelyn				died	22-3-1998	New Market
Simons John	born		Holland	died	04-6-1910	Chanhassen
Simon Mrs. Laura	born	30-8-1874	Germany	died		
Sistermans H. H.						
Sistermans Mrs. A.M.		2-3-1837	Germany	died	26-2-1922	Belle Paine
Sletten Maurice N.				died	3-1-1991	Minneapolis
Smeets Judge T.	born	31-12-1865	Holland	died	17-4-1939	Cologne
Smeets Peter	born	16-4-1856	Holland	died		
Sloun, Leon H. van	born			died	28-6-1996	Edina
Sloun Raymond				died	12-9-1990	Mpls
Stans Alice				died	11-8-1998	
Stans Paul G.	born	29-10-1916	Shaska	died	21-12-1999	Fountain
Stans Henry			Belgie	died	11-11-1890	Chaska
Stienhagen Casper	born	03-12-1861	Waconia	died	26-12-1954	Waconia
Steinhagen Mrs.	born	13-11-1867	Benton	died	21-8	
Steinhagen John	born	1864	Waconia	died		Green Isle
Stelten Fred	born	22-7-1852	Nieuwstadt	died	8-1-1928	Shakopee
Stelten-Fauner Mrs. Anna		30-10-1829	Nieuwstadt	died	6-12-1921	
Streukers Mrs. Leonard				died	08-V-1915	
Streukers George E.						
Streukers Leonard	born	14-9-1842	Holland	died	20-10-1906	
Thielen Richard				died	29-1-1999	Park Rapid
Thielen Rosalia A.				died	25-2-1997	
Thielen Lois Maria						
Thiessen John L.						
Verkennis Jacob R.	born	11-12-1913		died	18-1-1999	Edina
Unze Mrs. Regina	born	20-2-1876	Chanhassen	died	10-6	St.-Francis
Willems Joseph. H.				died	1-11-1999	St.-Paul
Williams William				died	15-4-1997	Shakopee
Weiser Joseph				died	4-3-1897	Marystown

Tussen Maastricht en Poppelsdorf

(vervolg)

I. OLIVERS-BOUVRIE

Jacques en Beth

Het moet een sterk jongetje geweest zijn, de kleine **Jacques**, die op 24 maart 1844 in het Ruitersstraatje nr. 119 om tien uur 's avonds te Wyck wordt geboren.

En niet alleen een sterk kereltje maar ook een mooi kind: hij heeft zwart haar, grijze ogen en, waarschijnlijk een stevige bos haar die hij tot op latere leeftijd behoudt. Erg lang zal hij niet worden: een meter vijf en zestig staat er in de akte van de keuring voor de

Nationale Militie. Hij is nummer vijf in een rij van uiteindelijk dertien kinderen; voor hem zijn al twee broertjes jong gestorven, het ene een jaar oud, het andere twee jaar. Sterk . . . kleine Jacques overleeft alle kinderziektes, de cholera- en dysenterie-epidemieën van die tijd, de erbarmelijke hygiënische omstandigheden waarin waarschijnlijk ook zijn ouders moesten leven; het gebrek aan hoogwaardige voeding tenslotte. Hij bereikt een voor die tijd hoge leeftijd, 73 jaar! De gemiddelde leeftijd van de man omstreeks de tijd dat hij geboren wordt bedraagt 38 jaar . . .

Die leeftijd van 73 jaar is des te opmerkelijker omdat Jacques waarschijnlijk al op jonge leeftijd in de fabriek van Regout is gaan werken en daar uiteindelijk ovenstoker werd; een beroep waarbij mannen zelden ouder dan 50 jaar werden!

Het Ruitersstraatje (het heet nu Ruitertij) in Wyck is een nauw, donker doodlopend steegje in een van de oudste delen van de stad, vlak bij het oude Waterpoortje. Zijn ouders zijn daar tijdelijk neergestreken, waarom is niet duidelijk. Want vader Martin Bouvrie en Moeder Berb Signet moeten heel wat afreizen in verband met het beroep van Pa; hij is in die jaren in dienst van de overheid in allerlei functies. Eerst is hij militair (mineurs en sappeurs); daarna, in 1839, dagloner. Vervolgens wordt hij ambtenaar bij de belastingen der linien en accijnzen . . . Hij wordt dus lid van het witteboorden-proletariaat . . . ambtenaren bij de belastingen werden nog slechter betaald dan fabrieksarbeiders. Martin en Berb wonen achtereenvolgens in Maastricht, Venray, Maastricht, Kerkrade en Vaals, Heerlen, Bocholtz, Schinveld, Oirsbeek, en tenslotte, gepensioneerd, in Maastricht. (1857). Jacques is dan dertien jaar. Ervan uitgaande dat hij al die jaren met zijn ouders meegereisd is (wat geenszins zeker is), en hij in die reistijd allerlei baantjes heeft gehad, begint hij nu zijn "carrière bij de Regoutfabrieken. Want ovenstoker werd je niet zomaar . . . het was een functie waarbij veel ervaring vereist werd. Ovenstokers hoorden tot de vaklui.

Heeft Jacques van al dat heen en weer trekken van zijn ouders een zekere onrust meegekregen? Op gevorderde leeftijd zien we hem ook meerdere malen *tussen Maastricht en Poppelsdorf* heen en weer reizen . . . Zoals al opgemerkt: bij de ambtenarij heerste nog grotere armoede dan bij de arbeidersbevolking. Dat verklaart waarschijnlijk ook het feit dat geen van de kinderen van Martin en Berb een beroep hebben geleerd of een opleiding hebben gevolgd. In zoverre de beroepen bij de jongens zowel als de meisjes vermeld worden, zijn het allemaal dagloners, papierwerkers, ovenwerkers, aardewerkers en spijkermakers.

Jacques wordt dus ovenwerker in de Regoutfabriek: dit is een "beter" betaalde functie in het aardewerkbedrijf. Niet zo goed betaald als de glasblazers en de glaslappers, maar toch op de loonlijsten nummer drie . . . tenminste als er geen loon werd afgetrokken of helemaal niet werd uitbetaald omdat de oven te hard gestookt was of ongelijkmatig. Dan konden er vergelingen ontstaan in het aardewerk of zelfs barsten. De ovenstoker had zich dan vaak zes en dertig uren aan een stuk voor niets afgebeeld . . . (zie Café des Bons Enfants) Het zal duidelijk zijn dat deze arbeiders onder een enorme druk moesten werken, een druk die ze vaak alleen aankonden via de drank. Jacques moet

aanvankelijk die druk aardig hebben kunnen hanteren: hij heeft het namelijk gebracht tot *opperman*. Later, hij is dan al over de vijftig, heeft hij grote moeite met naar zijn werk te gaan; hij heeft 's ochtends vroeg al een halve liter bier nodig met een borrel, waarschijnlijk om het trillen tegen te gaan. Daarna is hij zo wankel en ziek dat hij zich moet afmelden. En afmelden betekent geen inkomsten. Beth schijnt een dag daarover zo kwaad geworden te zijn dat ze zijn glas nam en voor zijn voeten kapot gooide!

Maar terug naar de jongeman Jacques . . . Door al dat heen en weer reizen van zijn ouders is het basale onderwijs bij Jacques erbij ingeschoten misschien: Hij kan niet schrijven blijkt als hij trouwt, hij kan zijn eigen huwelijksakte niet ondertekenen, terwijl, vreemd genoeg, de getuigen (o.a. twee broers!) dat wel kunnen. Tevens staat in zijn huwelijksakte dat hij dagloner is, lees: werkeloos! Werkte hij toen nog niet op de Regoutfabrieken of was hij tijdelijk wegens malaise ontslagen? In ieder geval gaat Jacques zich nu op vrijersvoeten bewegen . . . Misschien is hij wel een geregeld bezoeker geweest van "Het Zwaantje", een café bovenaan de Tongersestraat 86, gerund door de familie van der Vhee. Een van de dochters, Beth (Maria Elizabeth), beviel Jacques wel; de liefde was vurig en wederzijds: ze trouwden op 9-7-1873 en de bruid was hoogzwanger . . . drie maanden later werd hun eerste kind geboren. Het was een meisje met ook weer zwart haar en blauw/grijze ogen. Ze kreeg de mooie namen Agatha Bernardina (van haar grootmoeder, zoals het toen hoorde!) en werd Tina genoemd.

Beth, de jonge vrouw van Jacques dus, en geboren op 17-7-1851 rond middernacht, had als "beroop" dagloonster, kon ook niet lezen of schrijven, en was bijna twee-en-twintig jaar oud toen ze met de zes jaar oudere Jacques huwde. Ze had daarvoor toestemming van haar ouders nodig, want in die tijd was men nog minderjarig op die leeftijd, en die toestemming kreeg ze. Bruid en bruidegom krijgen beide een verklaring dat ze onvermogen zijn en dus geen belasting hoeven te betalen! We weten van Beth verder niets, behalve het overgeleverde verhaal dat ze 24 maal zwanger zou zijn geweest!!! Ik heb uitgerekend dat dit fysiek en "technisch" gezien mogelijk was . . . Dat betekent dat Beth tussen haar een en twintigste en vier en veertigste levensjaar (waarin ze haar laatste kind kreeg), bijna constant in verwachting was of een kind aan de borst had. Van die 24 zwangerschappen eindigden er veertien in levende geboortes; en van die veertien levend geboren werden er zeven volwassen . . . Jacques is vele malen met een klein houten kistje onder de arm de Tongerseweg opgelopen om daar, waarschijnlijk ieder keer in hetzelfde heuveltje, zijn kind te begraven. En, misschien heeft hij, zoals het verhaal gaat in Maastricht over een andere vader, het kistje onder het biljart geschoven toen hij zijn verdriet ging verdrinken en uiteindelijk zijn missie vergat!. Want ook Jacques kon stevig innemen . . . Tenslotte, toen Jacques in 1917 en Beth in 1922 stierven, hadden zij nog twee zoons van de zes, en drie dochters van de acht in leven! Het verdriet is hun niet bespaard gebleven.

Ik heb me wel eens afgevraagd of de ouders door het feit dat ze zo vaak kinderen verloren, niet afgestompt raakten door al dat verdriet, of misschien wel blij

waren dat er weer een mondje minder te vullen was . . . Ik heb een aanwijzing dat dit bij Beth in ieder geval niet zo was. Toen nummertje dertien, Sjengske, een jaar of twee was, kreeg hij als zoveel kinderen, difterie. Hij werd in ademnood naar Calvarieberg gebracht, en lag daar op de afdeling "aonstekeleke kregendes" (uitdrukking van Bertha Konings!). Hij kreeg een tracheotomie (buisje in de keel; dat gebeurde in die tijd met een rietje . . .). 's Ochtends stond Beth samen met andere moeders aan de Calvariepoort in de Abtstraat om van de Zusters te horen of hun kind die nacht gestorven was. Beth zei: "Ik heb maar twee zonen over, deze mag God niet ook nog van mij afnemen" en ze liep, samen met dochter Mei in hartje winter, terwijl er een dik pak sneeuw lag, drie maal de Ommegang van de Sterre der Zee, op blote voeten! De volgende ochtend stond ze weer aan de poort en tot haar grote vreugde was Sjengske het enige kind dat die nacht niet overleden was . . . !

Jacques en Beth zijn waarschijnlijk gaan wonen dicht in de buurt van Beth's ouders, nl. op Tongersestraat nummer 80. (De ouders van Elisabeth hadden op nummer 86 een café, "Het Zwaantje".) Er lag een aantal huizen naast elkaar, de nummers 80-72. Het zijn vermoedelijk deze woningen die door de Maastrichtenaren de "Awwe Bouw" genoemd werden, en in de jaren dertig plaats moesten maken voor de huidige erkerwoningen. De enige woningen die gesloopt en niet gerenoveerd zijn . . . met recht de oude bouw! Hier zijn de veertien kinderen van Jacques en Beth geboren en zijn zeven van hen vroeg gestorven. Dat de armoede groot was in huize Bouvrie weten we uit een getuigenis van een achternichte van Beth, een kleinkind van haar zus Nelie; zij vertelt dat haar oma (Agatha Bernardina Siebes) vaak een pan eten liet brengen naar Jacques en Beth en hun gezin. Het zal wel gegaan zijn zoals in de meeste Maastrichtse arbeidersgezinnen: een groot deel van het karige loon ging op aan de drank.

Jacques werd in 1898 wegens drankmisbruik ontslagen bij de Sphinx- fabrieken. Hij was toen vier- en vijftig jaar oud. Zonder inkomsten nu, moet hij ontvankelijk geweest zijn voor de "Duitse ronselaars uit Poppelsdorf" die op zoek waren naar vaklui om in de uitgebreide Wesselsfabriek te werken. Hen werd een beter leven voorgespiegeld en betere behuizing. En Jacques besloot te gaan. Mogelijk is dat Jacques verhalen gehoord heeft van Maastrichtse families die hen voorgedaan waren: de familie Konings in 1891, en de Ogg's en de Breeveld's bijvoorbeeld.

Zijn oudste dochter Marie was in juni getrouwd met haar Pie Wilhelmus en zoon Mung trouwde dat jaar in januari met Stieneke Mares. Twee kinderen waren dus al onder "de pannen". De **overlevering** luidt aldus: Pa Bouvrie ging alleen met dochter Tina, 25 jaar oud en ook aardewerkster. Je ziet het zo voor je: Pa besluit zijn geluk elders te beproeven en Ma denkt: Ik moet eerst zien en dan geloven, voor ik met mijn vier kinderen ga verkassen. Maar het is goed dat Pa niet alleen gaat en Tina een oogje op hem houdt zodat hij niet teveel drinkt . . . en zijn was kan doen en voor hem kan koken. Zo is het gegaan misschien. Zij, Tina, was trouwens de enige die daarvoor in aanmerking kwam: Berb was pas zestien jaar oud en Mei dertien; Fientsje werd elf jaar in december. En Tina was nog

vrij, ondanks haar 25 jaren. Ma Beth bleef dus achter met vier jonge kinderen. Waar ze van geleefd heeft weet ik niet. Misschien dat de tienermeisjes Berb en Mei al wat verdienen . . . ? Zoals ik al zei: De overlevering vertelt voorgaande versie; de **archiefstukken** lijken een ander verhaal te vertellen, nl. dat Beth en de vier kinderen meegaan naar Poppelsdorf op 12 oktober 1898, Jacques en Fientsje terugkeren op 19 april 1899 (ze wonen dan even op Tongersestraat 74) en Fien wordt dan naar haar zus Marie Wilhelmus gebracht. Ze zijn allemaal weer terug in Maastricht, op Tina na, 27 september 1900; zij, Tina, volgt op 30-11-1900, als getrouwde vrouw dus . . . wanneer ze teruggegaan is, is niet te traceren. Ze gaan dan op Abtstraat nummer 19 wonen. Kunt u het nog volgen? Op 29 november 1902 schijnt Jacques gezegd te hebben: "Ik ga maar weer eens naar Poppelsdorf . . ." en allemaal reizen ze weer naar Duitsland! Nu voor langere tijd, totdat Jacques een jaar voor zijn dood terugkeert naar zijn geboortestad en op Tongersestraat 72 gaat wonen met Beth en kleinkind, op twee kleine kamertjes boven elkaar aan de achterzijde gelegen. (de achterzijde is de armoekant; zelfs daar zit gradatie in . . . !) Lang houdt hij het echter niet vol en hij vertrekt weer 10 april 1917, om in juli van dat zelfde jaar weer in Maastricht terug te keren. Hij heeft blijkbaar toch in Maastricht willen sterven: enkele maanden later op 8 september 1917 sterft Jacques aan keelkanker. Hij is tot het laatst toe verzorgd voor deze vreselijke ziekte, en aan zijn open been, door zijn vrouw Beth, dochter Mei en kleindochter Memmelies. Vijf jaren later sterft Beth, een en zeventig jaren en zes maanden oud: ze is dement en wordt de laatste dagen opgenomen in Calvarieberg. Ook zij is tot het einde verpleegd door Memmelies en Mei.

Terug naar het, mogelijke, begin . . . De treinreis naar Bonn duurde eind vorige eeuw een hele dag en ging via Keulen. Jacques en Tina, (en de rest van de familie . . .) alleen een kussensloop met wat spulletjes in de hand. Een jonge man zag die mensen verloren staan en nam hen mee naar huis. Deze jonge man heette **Paul Possart**. Niet lang daarna moet men voor de twee Maastrichtenaren een of twee kamers gevonden hebben op de Kessenichstraat 54 (Later Sternenburgstraat genoemd). Een jaar later wonen beiden op nummer 76. Het kon niet uitblijven: Paul en Tina werden verliefd en huwden in 1900. Ze zijn altijd in de buurt van de twee oude mensen blijven wonen en hebben hen in de Poppelsdorfer jaren mede onderhouden. Heeft Jacques werk gevonden in de Wesselsfabriek? Dat schijnt inderdaad gelukt te zijn, maar niet voor lang . . . hij komt twee jaren voor op de Arbeidersliste. Daarna is het over . . . Misschien speelde behalve de drank, en de leeftijd, zijn open been hem parten. Hij moet ook op geweest zijn door het zware werk . . . Jacques en Beth hebben veel meegemaakt tijdens hun verblijf in Poppelsdorf; twee dochters zijn er getrouwd tijdens hun verblijf en twee dochters zijn er gestorven . . . Ze kregen er meerdere kleinkinderen bij en zelfs een kleinkind dat ze, beiden al bejaard, nog hun naam gaven en hun thuis. Maar daarover straks meer. Ze hebben een heel stuk van de eerste wereldoorlog in Duitsland doorgebracht; een schoonzoon kwam in deze oorlog om het leven.

*Midden: Paul Possart * Bonn 3-11-1877. Links van hem Franziska Possart en rechts Hans Lingen.*

*In het midden: Bernhardine Possart-Bouvier * Maastricht 4-10-1873 † Bonn 1-3-1947. Links Fine Lingen en rechts van haar Hans Possart.*

Tina en Paul

Agatha Bernardina werd geboren in de herfst, 4 oktober 1873 als eerste kind van Jacques Bouvier en Elisabeth van der Vhee. Haar moeder was hoog-

zwanger van de kleine Tina toen ze met haar Jacques trouwde: zes maanden. Ze werd genoemd naar haar grootmoeder Agatha Bernardina Siebes. Ze was een echt Bouvier-kind: zwart haar en blauwgrijze ogen. Ze groeide op op de Tongersestraat, waar in die tijd veel op straat werd geleefd. Ze heeft geen enkele scholing gehad omdat ze al vroeg voor de ieder jaar komende broertjes en zusjes moest zorgen. Haar moeder Beth staat in de archieven genoteerd als dagloonster: misschien heeft ze dat ook een paar jaar tijdens haar huwelijk blijven doen, om het karige inkomen van haar echtgenoot aan te vullen. Op een zekere leeftijd, we weten niet wanneer, moest Tina ook in de Regoutfabriek gaan werken; ze heeft in de magazijnen gewerkt tot haar vijf-en twintigste jaar, toen zij met haar ouders naar Poppelsdorf trok. Daar ontmoette ze Paul Possart Senior op het station van Bonn in 1898. (Zo gaat de overlevering . . .) Twee jaar later 11-8-1900 huwden zij in de Skt. Sebastiankirche "voor de kerk" en in het oude gemeentehuis van Poppelsdorf "voor de wet". Het echtpaar krijgt zes kinderen: Ernst, Elise, Hans, August, Ziska en **Paul Jr.** De jongste dus, Paul, werd geboren nadat zijn vader in 1915 op verlof is geweest uit Macedonië. Tina was bij de geboorte van Paul al 43 jaar!

Tina was een heel bijzondere vrouw, uiterlijk zowel als innerlijk. Ze had mooi zwart haar, een smalle mond en heldere ogen. Het ging het gezin in die tijd financieel wat beter. Ze was van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan het werk. Ze was zeer schoon in het huishouden en zong heel veel bij het werk. De kinderen leerden van haar Maastrichtse liedjes en ze sprak Maastrichts met hen: voor haar natuurlijk de taal van de emotie. Ofschoon Tina geen enkele scholing heeft gehad, heeft zij zichzelf lezen geleerd, en zelfs kende ze een mondje Frans. Volgens haar zoon Paul combineerde ze zo vaak als het kon handwerken met lezen . . . Er werd veel gezongen en gemusiceerd in dit gezin; of de muzikale genen nu van de Possarts of van de Bouvier's kwamen is niet duidelijk! Ernst, de oudste zoon was een zeer getalenteerd violist; hij bespeelde later drie instrumenten en had zijn eigen amusements-orkest. In de tweede wereldoorlog had hij met dit orkest een verzoekprogramma: "Soldaten fuer Soldaten". Hans, de tweede zoon werd musicus en huisschilder.

De foto's laten ons de twee in het gezin opgenomen kinderen van haar zusje Barbara zien. De kinderen zijn daardoor verweesd, omdat ook de vader in het begin van de eerste wereldoorlog gesneuveld is. Niemand zag verschil in behandeling en benadering tussen de eigen kinderen en het neefje en nichtje. De twee zien er trouwens ook prachtig uit in hun communiekleding! Huize Possart is voor veel mensen een toevlucht geweest . . . Ook Memmelies werd naar Bonn gehaald toen het met haar niet goed ging. De familie Possart had een alcoholverslaafde kostganger in huis op de Sebastianstraat. In 1922 tenslotte vonden Jacques en Anna Bouvier-Leseur er onderdak voor de geboorte van hun zoon Simon. Ze had een groot en gastvrij hart dus Tina: iedereen hield van haar; ook haar kleinkind Anneliese haalt graag herinneringen op aan wandelingen met haar lieve oma en haar sterfdag is in haar geheugen gegrift, ondanks dat Anneliese toen pas acht

jaar oud was. Tina sterft thuis op 1 maart 1947, 's morgens om negen uur. De penicilline die ze nodig heeft om van haar longontsteking te genezen, is alleen voor het bezettingsleger en voor hoge pieten beschikbaar.

Paul Possart werd geboren op 3-11-1877 in Bonn. Oorspronkelijk kwamen de Possarts uit Frankrijk, ze waren als gevluchte Hugenoten in Noord-Duitsland terechtgekomen, in Pommeren. Toen hij Tina huwde was hij dus vier jaren jonger als zij: de bruid was 27 jaar, de bruidegom 23. Paul Sr. werd "de kromme" genoemd vanwege zijn rachitisbenen. Erg lang is hij door deze ziekte niet geworden, maar Tina was ook niet groot . . . Possart heeft twee jaren in de Wesselsfabriek gewerkt, daarna is hij een eigen bedrijfje begonnen als schilder, decorateur, vloerenlegger en behanger. Hij noemde zich "Meistermahler", had het vak zichzelf geleerd. Dit vak bracht met zich mee dat hij vooral in de lente en zomer veel verdiende. Het overschot werd niet gespaard voor slechtere tijden, maar verdween in het dorstige keelgat van Pa. Paul moest in de eerste wereldoorlog in dienst en was o.a. in Turkije en in Macedonië Skopje. Vandaar schreef hij lieve briefkaarten naar zijn vrouw, zijn schoonvader (lieber Jacob . . .) en naar zijn kinderen. In datzelfde Macedonië liep hij malaria op, een ziekte die lange tijd veel invloed had op het gezinsleven. Want als hij een aanval kreeg wist hij niet meer wat hij deed en sloeg alles in huis kort en klein, heel angstwekkend voor de kinderen. (Heeft hij de Tropica-vorm gehad met invloed op de hersenen . . . ?)

De kinderen:

- Ernst, geb. 26-4-1902 Poppelsdorf, gest. 6-6-1977 Bonn
geh. Hannelore Mueller
Kinderen: Ernst Ludiger; Hans Georg; Paul Martin.
- Elizabeth Anna Bernardhine (Elise), geb. 10-10-1905 Poppelsdorf (Bonn)
gest. 31-10-1992 Bonn
geh. 14-8-1925 Poppelsdorf (Bonn): Johann Dickopf,
geb. 2-5-1902 Duisdorf (bij Bonn).
Kinderen: Josef, Gertrud, Johann (Hans), Ernst Paul, **Anneliese**, Ursula,
- Hans: Geb. 7-04-1908, gest. ?-09-1989, geh. Maria Hamacher.
- August: Geb. ? Gest. 27-11-1915
- Ziska : Geb. Gest. ? geh. Albert Lukassowitz
Kinderen: Valentin, Bernardine, Karin, Manfred †
- **Paul**: Geb. 5-3-1916 Poppelsdorf (Bonn), Geh. 1953 Christine Becker (tweede huw., eerder met Lukassowitz)
Zoon: Hartmut

Mung en Stieneke

Het levensverhaal van Mung en Stiene staat prachtig beschreven in "Café des Bons Enfants". Graag wil ik daar naar verwijzen. Ik heb slechts enige correcties en enkele anekdotes toe te voegen. Simon werd geboren op 19-04-1875 te Maastricht, waarschijnlijk dus op de Tongersestraat 80. Hij kan lezen en schrijven, heeft wat scholing gehad. Hij heeft

de zwarte haren en grijsblauwe ogen van dit Bouvrië-geklacht zo blijkt uit de keuring voor de militaire dienst! De juiste datum van zijn huwelijk met de boerendochter Stieneke Mares uit Wolder is 5 januari 1898.

Mung had een zorgeloos karakter, zo schijnt hij althans naar voren te komen uit bovengenoemd verhaal. Hij dronk graag en veel, deed graag "groots" met weinig geld, maar was ook iemand die veel zong en in de cafés terug te vinden was waar volop gezongen werd. Als ik aan mijn moeder vraag hoe het thuis, bij Mung en Stiene was, is het eerste dat haar invalt: **vies**. Ondanks het gebrek aan behoorlijk sanitair en wasgelegenheid, waar ieder arbeidersgezin mee te maken had in die jaren, viel het mijn moeder dus toch op toen ze bij de Bouvrie's aan huis kwam, dat men het er met de hygiëne niet zo nauw nam. Er is een verhaal overgeleverd waarin beschreven wordt hoe opa Mung, die graag viste, met zijn handen in gierton achter het huis dook om er de maden uit te halen en er samen met koeienpoep balletjes van te draaide om daarmee op geep te vissen. Als hij klaar was met draaien spoelde hij zijn handen af in de gierton en klaar was hij! Toen hij bedlegerig werd in de jaren dat ze op de Luikerweg woonden, lag hij vaak in zijn lange onderbroek in de bedstee en vulde de overvolle nachtop de hele kamer met haar parfum . . . En toch . . . wie zou Stieneke Mares kwalijk kunnen nemen dat het er minder hygiënisch aan toe ging! De omstandigheden toen waren ellendig en Stieneke heeft haar hele leven keihard moeten werken.

Mung was, waarschijnlijk na zijn ontslag wegens invaliditeit (silicose en t.b.c.) in ongeveer 1924, terrein-knecht bij voetbalclub Kimbria. En omdat zijn drie zoons bij Kimbria voetbalde, trokken eens in de veertien dagen bij een thuiswedstrijd de vier mannelijke Bouvrie's, met een wasteil met sinaasappelschijfjes en citroen voor de spelers tussen zich in, naar het voetbalveld. Mung stond langs de zijlijn en schreeuwde daar om het hardst als een tegenstander een van zijn zoons durfde tackelen.

De andere zondagen werd er gekaart in huize Bouvrie, aan de keukentafel. De mannen luidruchtig en voor grof geld bezig, Stieneke en haar zusters eromheen. De koffiepot met de blauwe vogeltjes in het midden op tafel. Gezelligheid was er dus ook, ondanks alle ellende.

Stieneke Mares werd geboren in Wolder/Vroenhoven. Haar ouders kwamen uit Belgisch Vroenhoven. Haar vader had om een of andere reden een café gehuurd in de Bonnefantenstraat in Maastricht, ofschoon zij boeren waren. Toen hij invalide werd nam Stieneke de bedrijfsvoering over. Haar vader, Pie Mares, is echter tot de overname door iemand anders in 1924, in naam eigenaar gebleven, ook toen hij al dood was! Stieneke kon niet lezen, schrijven of rekenen, en haar zoon beschrijft dan ook hoe ze de verschuldigde potjes bier in haar "kasboek" turfde met streepjes . . . en tenslotte dat kasboek in de Jeker gooit, omdat de schuldenaars nog armer waren dan zij. Ze had een groot hart die Stieneke, ze gaf weg wat ze kon missen. Mijn moeder hield heel veel van haar kleine schoonmoeder en vertelt over het zware leven dat zij had bij Mung. Simon en Stiene krijgen samen zeven kinderen. Hoe het die kinderen vergaat staat deels in "Café des

Bons Enfants" beschreven. Maar Jacques de oudste zoon en schrijver van dit werk, stopt met pennen, door emoties overmand, als hij de ziekte van zijn zus Lieske beschrijft. Zij is aangetast door de goudverf waarmee zij moest werken en krijgt tevens t.b.c.. Ondanks de goede voeding die Stieneke voor haar oudste dochter aandraagt, sterft Lies op 20 jarige leeftijd. Twee jaar later bezwijkt Agatha Bernardina, Lewiske genoemd, als ze zestien is, ook aan t.b.c.. Mijn opa en oma hebben niet meer de dood van hun jongste zoon meegemaakt, ook al konden ze die wel vermoeden . . . Het overlijden van Mung en Stieneke was al even dramatisch als hun leven. Opa Mung had de *potte-mennekeskrenge* (een combinatie van silicose en t.b.c.) en lag een hele tijd op "Klevarie" samen met zijn jongste zoon Hoebeer. Ze lagen achter glas op een zaal, met de hoofden naar elkaar toe! In 1939 werd oma Stiene geel, werd opgenomen in het ziekenhuis en geopereerd aan galstenen. Of die operatie nu niet goed gelukt is, of dat zich complicaties hebben voorgedaan, niemand weet dat nog. Maar het ging niet goed met Stiene en tegelijkertijd was ook Mung stervende. Het moet een hartverscheurend schouwspel zijn geweest: De drie leden van het ene gezin werden naar elkaar toe gereden om afscheid te kunnen nemen. De eerste die stierf was Mung op 21-02-1939; drie dagen later ging ook Stieneke hemelen en werd in het nog open graf van haar Mung gelegd. Ik heb mij afgevraagd wat er door de broer van mijn vader heenging toen hij allen in het ziekenhuis achterbleef, met waarschijnlijk de zekerheid dat ook hij het niet lang meer zou maken. We hebben lang gezocht naar de sterfdatum van Hoebeer of Ber, zoals hij ook wel werd genoemd. Niemand wist zich iets te herinneren, er was geen bidprentje van hem en in het archief staat merkwaardigerwijs zijn dood nog steeds niet geregistreerd. Onlangs kreeg ik via Jules Bouvrie de overlijdens-

advertentie: hij stierf midden in de oorlog, op tweede kerstdag 1942. Misschien verklaart het feit dat hij midden in die moeilijke oorlogsperiode stierf, waarom zijn overlijden uit het collectieve familiegeheugen is weggezakt.

Mijn peetante Ida stierf ook op jonge leeftijd: vijftig jaar oud. Ze leed aan de "overgang" zo wordt beweerd, maar de ziekteverschijnselen zouden M.i. ook wel eens kunnen wijzen op een laat gevolg van goudverf-intoxicatie. Want ook zij was goed in het aanbrennen van de gouden randjes op kopjes en schoteltjes. Mijn vader Nikkela of Nic, stierf op 24-07-1983 aan de gevolgen van longkanker, mijn oom Jacques, de oudste van allemaal, leefde het langst. Hij werd 90 jaar en stierf op "Klevarie", dement.

Kinderen:

- Jacob Hubert. Geb. 27-09-1898, gest. 24-10-1988, inspect. levensverzekeringen
Geh. 22-04-1922 Anna Leseur, geb. 22-02-1898, gest. 11-04-1955
Kinderen: Mon, Frans, Ida, Sieneke.
- Maria Elisabeth: Geb. 16-03-1901, gest. 22-04-1922, goudschilderes
- Maria Ida: Geb. 15-06-1903, gest. 03-04-1953. Geh. 22-08-1923 Michael Moers. Beroep Ida: goudschilderes.
Kinderen: Siem, Giel, Jacques.
- Johannes Hubert. Geb. 07-11-1905, gest. 12-11-1905
- Agatha Bernardina (Lewiske!): Geb. 03-11-1906, gest. 06-04-1923.
- Nicolaas: Geb. 04-08-1909, gest. 24-07-1983, geh. 11-09-1936 Francisca Humblet, geb. 16-06-1912.
Kinderen: Jacques, **Ida**, Ber, Mariet, Gemma.
- Hubertus: Geb. 14-01-1913, gest. 26-12-1942, taxi-chauffeur

(wordt vervolgd)

A.M.A. MAASSEN

Drie jaren procederen om 807 pond "clockespijse"

Drossaard, rentmeester en gemeente der vrije Rijksbaronie Peterschem tegen Cornelis Lux te Maastricht

Peterschem had indertijd aan een zekere Dominicus Fremy, geboortig van Woensel bij Eindhoven, opdracht gegeven drie klokken opnieuw te gieten. Het materiaal daarvoor was door de gemeente geleverd. Fremy had niet alles gebruikt en zou het restant *clockespijse* hebben verkocht aan Cornelis Lux, burger van Maastricht. Peterschem vroeg het restmateriaal terug en had dit met toestemming van het Maastrichtse stadsbestuur laten opslaan in de kelders van het stadhuis. Lux verklaarde het materiaal te goeder trouw van Fremy te hebben gekocht en er niet van te zijn uitgegaan dat Fremy dit ontvreemd had. Wat tussen Peterschem en Fremy was afgesproken ging hem ook niet aan. Hij eiste het gekochte van Peterschem terug. Lux werd in eerste en in tweede instantie in het gelijk gesteld. Onvoldoende bewijs dat de klokspijs door Fremy gestolen was van Peterschem en Lux te kwader trouw van Fremy had gekocht.¹⁾

Conclusie van eis

Op 5 oktober 1717 spande procureur Demelinne namens aanleggers (eisers), te weten Louis de Gertz, drossaard en Richardus Hennessy, rentmeester der vrije Baronie Peterschem,²⁾ alsmede Jan Gidloo, Hendrik Bastiaens en Peter Ramaeckers, dorpsmeesters der gemeente Peterschem, voor het Laaggerecht der stad Maastricht, een proces aan tegen Cornelis Lux, burger der stad Maastricht, geboortig van Alseberg ten zuiden van Brussel. Het gerecht sprak op 8 oktober uit dat, voordat de zaak in behandeling zou worden genomen, voldoende cautie (borg) voor de proceskosten moest worden gesteld. Nadat aan deze voorwaarde was voldaan, kon het proces beginnen. Procureur Demelinne voerde aan dat eisers op 8 maart 1717 in naam van Zijne Excellentie de Markies van Westerloo, hun genadige landsheer,³⁾ met klokkengieter Dominicus Fremy een akkoord hadden gesloten voor

het opnieuw gieten van drie klokken van hun parochiekerk te Lanaken. Daarvoor hadden zij Fremy 3.806 pond klokspijs toegewezen. Deze had aan de opdracht voldaan, maar moest materiaal hebben overgehouden want de nieuwe klokken wogen maar 2.979 pond. Inclusief de 20 pond voor de klokpannen wogen de klokken dus 807 pond minder. Die 807 pond had Fremy ontvreemd en onderhands verkocht aan gedaagde Lux. Toen eisers dat hadden ontdekt, hadden zij het materiaal teruggevorderd en daarop beslag doen leggen. Om verdwijning te voorkomen hadden zij het met permissie van burgemeester Sampson⁴⁾ uit het huis van Lux laten halen en sekwestreren, d.w.z. ter bewaring gedeponerd in de kelders van het nieuwe stadhuis. Lux had de koop van de gesekwestreerde klokspijs niet ontkend evenmin als Fremy de desbetreffende verkoop. Op grond van het vorenstaande werd het gerecht verzocht gedaagde te veroordelen tot het afleggen van een verklaring onder ede over de hoeveelheid klokspijs die Fremy hem na het opleveren der klokken te Peterschem had geleverd en verkocht, met het bevel tot teruggave van de klokspijs dan wel betaling van de waarde daarvan of de levering van dezelfde hoeveelheid materie, alsmede tot betaling van de proceskosten.

Als bijlagen waren bijgevoegd:

1. het contract van 8 maart 1717 met Fremy inzake het hergieten van de klokken, ondertekend door R. Hennessy, in naam van de markies, schepen Petrus Panhuijsen, Mathijs Belmans, Hendrik Opstein, Hubert Gehenniau, George Canen, secretaris en schepen, alsmede Fremy. Daaruit bleek onder andere dat de klokkengieter binnen 14 dagen 150 rijksdaalders als borg moest stellen, waarop verhaal mogelijk was bij niet goede uitvoering van de opdracht of gebreken aan de klokken. De rentmeester en de gemeente moesten de klokkengieter alle benodigde materialen leveren, zoals hout, leem, brikken, hennep, vlas en ijzer voor de vormen en de oven. De klokkengieter kreeg voor het gieten der klokken - waarvan er een ten laste kwam van de landsheer en twee ten laste van de gemeente - 15 gulden of drie dukatons voor iedere 100 pond, waarvan de helft zou betaald worden bij voltooiing van het werk en de andere helft een jaar later, zonder rentebetaling. De klepels moesten in ijzer worden gehangen zonder riemen. De klokken moesten een goede klank of resonantie, afmeting en "fatsoen" hebben en verder voldoen aan alle redelijke eisen die aan het werk konden gesteld worden.
2. de weging bij de oplevering op 7 september 1717 in tegenwoordigheid van boven genoemden wees uit dat de kleinste klok 631 pond woog, de klok van de landsheer 1.151 pond en de grootste klok van de gemeente 1.197 pond, totaal 2.979 pond. Dit was 827 pond minder dan de 3.806 pond die de oude klokken wogen. Na aftrek van de 20 pond voor de klokkenpannen bedroeg het netto tekort 807 pond.
3. een specificatie van het gewicht der drie klokken voor het hergieten: de grootste klok van de landheer 1.648 pond, de tweede 1.308 pond en de kleinste 850 pond, in totaal 3.806 pond.

Conclusie van antwoord van Lux de dato 9 november 1717, 24 punten

Procureur Brill stelde ten behoeve van zijn cliënt Lux⁵⁾ dat deze niets te maken had met wat tussen Peterschem en de klokkengieter Fremy was afgesproken over het hergieten van de drie klokken. Evenmin met de hoeveelheid klokspijs die aan Fremy was verstrekt noch met het gewicht van de hergoten klokken. Ook raakte hem niet de vraag of Fremy het beweerde overgewicht zou hebben ontvreemd, hoewel hij dit van een eerlijk man als Fremy niet kon geloven. Ontkend werd dat Fremy aan Lux ondershands de gepretendeerde klokspijs die van de hergoten klokken zou zijn overgebleven, had verkocht. Integendeel: de klokspijs die verkocht was, werd publiekelijk de stad ingebracht en geveild. En het was Lux ook niet bekend of de verkochte klokspijs afkomstig was van de hergoten klokken van Peterschem of van ergens anders. Zijn cliënt was een eerlijke en te goeder naam en faam bekend staande meester in het koperslagerambacht die in het openbaar zijn nering en handel deed conform de regels van het ambacht. Ook Fremy was een bekende meester en klokkengieter van wie Lux dus zonder achterdocht had kunnen kopen. Bovendien had Lux ter voldoening aan het reglement van het ambacht, de klokspijs, hoewel afkomstig van een "publieke" meester, drie dagen in zijn winkel tentoongesteld en daarna nog maandenlang als zijn rechtmatig eigendom in huis gehad. De aanklacht was voor hem dan ook onbegrijpelijk en het was een grove onrechtvaardigheid dat de aanklagers de door hem gekochte klokspijs in beslag hadden laten nemen en onder het stadhuis doen opslaan. De eis van aanklagers diende dan ook door het laaggerecht ongefundeerd te worden verklaard met betaling der kosten en schadevergoeding.

Repliek van Peterschem de dato 23 november 1717, 89 punten

Uiteraard kwam de tegenpartij met een weerwoord. Vooreerst stelde haar woordvoerder, procureur Demelinne, dat haar eis gefundeerd was en daarom werd gehandhaafd. Gedaagde had toegegeven van Fremy klokspijs te hebben gekocht. Weliswaar diende de onschuld van gedaagde, die voorgaf een eerlijk man te zijn, te worden aangenomen, totdat op grond van feiten en stukken moest worden geconcludeerd dat er sprake was van kwade trouw en malversatie. Dus ging hem wel degelijk aan dat Fremy het overgewicht aan klokspijs had ontvreemd en er redenen waren om hem te verdenken dat hij de ontvreemde klokspijs had gekocht. Gedaagde kon niet ontkennen dat de dorpsmeesters bij hem waren geweest om bij hem 200 pond klokspijs te kopen. Daaruit had gedaagde kunnen afleiden dat Fremy zelf geen eigen klokspijs had. Anders had hij niet met de dorpsmeesters naar gedaagde hoeven te komen om spijs te kopen. Dus had gedaagde kunnen weten dat de spijs die Fremy hem verkocht had, niet de zijne was en ontvreemd van eisers. De betrokken klokspijs was in brokken van 40 tot 50 pond in vijf of zes keer door Fremy samen met zijn knecht Jan Vr(e)ijessen(s) van Dijck, 's morgens in alle vroegte bij het openen der stadspoorten in een gesloten zak naar gedaagde gebracht. Daarbij had hij,

om niet gezien te worden, de weg over de berg achter de Smeermaas genomen. Eerder had Fremy de klokspijs aan een Jood in Smeermaas te koop aangeboden die echter geweigerd had. Fremy had zijn knecht meermalen verzocht om niemand iets over zijn tochten te zeggen. Behalve de klokspijs had Fremy ook nog de pannen laten brengen met de kar van Hubert Gehenniau. Een en ander bleek uit het onder ede afgenomen verhoor van Vreijessen door de justitie van Peterschem op 4 november 1717, dat bij de stukken was gevoegd. Blijkens dat verhoor was de onder-vraagde 28 jaar oud en geboortig van Geldrop. Hij had alleen deze zomer bij Dominicus Fremy gewoond. Van tevoren bij diens broer Martinus, eveneens klokken-gieter, waar ook Dominicus werkte. Hij was niet samen met Dominicus uit de Meierij van Den Bosch gekomen, maar een dag of twee later.

Voorts was er een, op verzoek van de gemeente Peterschem, op 18 november 1717 ten overstaan van de Maastrichtse notaris B. Demelinne afgelegde verklaring van een zekere Gerard Ploegers, burger van Maastricht en mede koperslager.⁶ Deze hield in dat hij, zes tot zeven dagen voordat Peterschem de klokspijs uit het huis van Lux had doen halen en opslaan onder het stadhuis, Lux thuis had opgezocht en hem verteld dat die van Peterschem zoveel klokspijs waren kwijt-geraakt. Hij had er aan toegevoegd te hopen dat Lux niets van die klokspijs had gekocht. Daarop had Lux hem mee naar achter zijn werkplaats genomen en daar tegen hem gezegd dat die van Peterschem *de knape* (gewapende bode) hadden moeten zenden en verbieden iets van die klokspijs te kopen. Hij had Lux toen geantwoord dat die van Peterschem dat niet hoefden te doen omdat zij vreemd waren en niet wisten hoe dat moest. Daarop had Lux gezegd niets te hebben gekocht. Op de dag waarop de klokspijs bij gedaagde was weggehaald en naar het stadhuis gebracht, was Ploegers 's morgens tussen zes en zeven uur weer bij Lux geweest om te vragen of hij een pond koper kon kopen. Die vraag had Lux doen verbleken en hij had geen antwoord gegeven. Ondertussen had de vrouw van Lux, die met een kind op haar schoot in de keuken zat, geroepen: Cornelis, wij hebben geen koper. Tegelijkertijd zag Ploegers dat Lux bezig was klokspijs in korven te pakken en die korven op elkaar stapelde. Om ze aan het oog te onttrekken was Lux ervoor gaan staan. Ploegers had toen gezegd: *"ik zie wel dat jij tegenwoordig veel te doen hebt. Ik kom nog wel eens terug"*. Lux die intussen van de schrik bekomen was, had daarop gezegd: *"doe dat als mijn kameraad"*. Dat alles overziende was het onbegrijpelijk dat gedaagde zich probeerde te rechtvaardigen en zelfs durfde te ontkennen dat Fremy de onvreemde klokspijs aan hem had verkocht en beweerde dat de verkoop publiekelijk was geschied. Aangehaalde verklaringen spraken hem tegen. Als hij als een goed koopman had gehandeld, hoefde hij geen klokspijs te verbergen. Waarom had hij tegen Ploegers gezegd dat die van Peterschem de bode hadden moeten sturen? Hij had toch nooit kunnen denken dat de reglementen van zijn ambacht het kopen van gestolen goed zouden toestaan. Omdat hij wist dat Peterschem zoveel klokspijs te kort kwam en Fremy zelf niet over eigen klokspijs beschikte, had hij niet mogen doen alsof hij niet gekocht had, maar eisers op de hoogte moeten

stellen van het aanbod van Fremy. Kortom, alles wees op kwade trouw van gedaagde. Daarom handhaafden eisers hun conclusie van eis.

Dupliek van Lux tegen Peterschem de dato 14 december 1717, 158 punten

De procureur van gedaagde begon zijn weerwoord met te stellen dat hij bij de conclusie van antwoord persisteerde, dit wil zeggen deze handhaafde. Niet weerlegd was zijn stelling dat Fremy een eerlijk man was. Het tegendeel was niet bewezen. Daaruit volgde dat eisers dus van diens eerlijkheid uitgingen. Derhalve hadden zij geen reden voor beschuldigingen van gedaagde. Eisers zelf hadden Fremy trouwens als klokkengieter aangenomen. Gedaagde hoefde niet na te gaan wat er aan gewicht en hoeveelheid aan klokspijs aan Fremy was verstrekt. Feit bleef dat gedaagde te goeder trouw van een eerlijk meester had ingekocht. Voorts was de spijs openlijk bij hem thuis gebracht. Hij kon daarom ook geen verdenking van onvreemding koesteren. Bovendien, wie kon zeggen dat de door hem gekochte spijs overschot was van de hergoten klokken van Peterschem? Het werk aldaar was opgeleverd in tegenwoordigheid van eisers. Zij hadden dus zelf kunnen zien wat er over was en hadden zelf veel eerder kunnen en moeten reageren en een onderzoek instellen. En zelfs als het hun klokspijs was, dan nog konden zij gedaagde niet van diefstal beschuldigen. Het feit dat de dorpsmeesters met Fremy enige ponden spijs bij hem hadden gekocht, rechtvaardigde niet de conclusie dat hij, gedaagde, had kunnen weten dat Fremy geen eigen spijs zou hebben gehad toen deze de koop met gedaagde sloot. Volkomen irrelevant was in hoeveel keren en op welke wijze en langs welke weg Fremy de spijs naar hem had toegebracht, net als het feit dat Fremy de spijs aan een Jood in Smeermaas had willen verkopen. Wel wilde gedaagde verklaren dat het transport op klaarlichte dag had plaatsgevonden tussen acht en negen uur 's morgens of later in de namiddag en dat hij iedere keer contant betaalde. Het brengen gebeurde met een kar van Hubert Gehenniau maar ook de timmerman en zijn knecht, die de klokken hadden opgehangen, hadden gedeelten van de klokspijs gebracht. Zij allen kwamen uit Peterschem. Onder die omstandigheden kon gedaagde geen argwaan hebben gehad dat de spijs gestolen was. Wat eisers naar voren brachten was dan ook niets anders dan gezocht om een eerlijk koopman zwart te maken. Daarvoor hadden zij zelfs ene Jan Vreijssens een gerechtelijk verhoor doen ondergaan. Hij kende die man helemaal niet en deze moest als partijdig worden beschouwd omdat eisers hem zelf in detentie hadden ondervraagd, waardoor hij, naar mocht worden aangenomen, zijn verklaringen onder dwang had afgelegd. Overigens had de onder-vraging niets opgeleverd wat de handel en wandel van gedaagde verdacht had kunnen maken. Met betrekking tot de verklaring van Gerard Ploegers merkte hij op dat deze geneigd was om licht en roekeloos getuigenissen af te leggen. Om een voorbeeld te noemen: recentelijk had hij met een andere ambachtsman ruzie gemaakt door hem te verzoeken om hem enige *kasrollen* (koperen braadpannen) te lenen om die aan brigadier Berkhof te verkopen onder voorwendsel dat hij die levering had

aangenomen maar de pannen nog niet klaar had. Vervolgens was hij zo onbeschaamd geweest om hem bij het ambacht aan te geven met de bewering dat deze hem de kasrollen had geleend om die langs de deuren te gaan verkopen, hetgeen door het ambachtsreglement was verboden. Van dit bedrieglijk feit was hij van een slechte kermis thuisgekomen bij de toenmalige regerend meester van het kremerambacht, de heer Houben. Uit de verklaringen die Ploegers nu had afgelegd, kon men proeven dat hij door de drossaard van Peterschem als instrument was gebruikt. Er kon dus geen geloof aan worden gehecht. Als de drossaard verstandig was geweest, had hij zich met betrekking tot de beweerde ontvreemding moeten wenden tot de regerend meester om de bode te doen rondgaan zoals gebruikelijk was. Overigens was het gesprek tussen Ploegers en gedaagde niet juist weergegeven. Hij had Ploegers niet naar zijn werkplaats gebracht en ook niet gezegd, op diens verhaal over Peterschem, dat hij geen klokspijs had gekocht, maar dat hij geen antwoord hoefde te geven of hij spijs had gekocht of niet. En als hij gezegd zou hebben dat hij wel gekocht had, dan kon daaruit niet de verdenking worden afgeleid dat die spijs was gestolen. Bovendien had Ploegers wel drie maanden na het inkopen van de klokspijs die vragen kwansuis aan hem komen stellen. Wellicht had Ploegers zich met zijn verklaringen willen revancheren voor aanmerkingen op zijn ambachtsproef. Ook zijn bewering dat hij voor opgestapelde korven was gaan staan om deze niet te laten zien, was onzin. Die korven stonden er nog toen ze naar het stadhuis werden gebracht. Kortom, er moesten andere bewijzen van kwade trouw van gedaagde bij de aankoop van klokspijs van Fremy op tafel komen. Opgemerkt werd nog dat Fremy eisers voor het Hoog Brabantse gerecht te Maastricht had laten dagvaarden om de redenen van de in beslag neming te vernemen. Daarbij zouden de rechters hebben moeten oordelen over de beweerde ontvreemding. Omdat eisers niet hadden voldaan aan het rechterlijk bevel van 22 oktober 1717 om die redenen op te geven, was Fremy met gewin van kosten vrijgesproken bij vonnis van vrijdag 29 oktober 1717. De desbetreffende stukken werden als bijlagen overgelegd.

Calengier in de vorm van condon (getuigenverhoor) de dato 8 februari 1718

Op 23 december 1717 was bij interlocutoir vonnis (tussenvonnis) door het laaggerecht aan partijen bevolen om hun beweringen met bewijzen te staven.

Op 8 februari 1718 legden eisers daarvoor 35 vragen voor die aan getuigen moesten worden gesteld in het bijzijn van gedeputeerden van het Laaggerecht. Als zodanig werden aangewezen de heren Lenssens en Breberinus van Dijck. Het verhoor vond plaats op 14 februari 1718. De vragen zelf, die naar mijn mening soms suggestief en tendentius zijn, heb ik met opzet achterwege gelaten. Belangrijker zijn trouwens de antwoorden zelf die meer concreet de waarnemingen van de getuigen weergeven. Gehoord werden:

1. Mechteld van Someren en haar (uit het Nederlandse Borgharen afkomstige) meid Anna Lemmens zeiden dat klokkengieter Dominicus Fremy op 5 maart verleden jaar in Lanaken gekomen was omdat hij het hergieten van de klokken aldaar had aangenomen. Aan hem waren toen drie schellingen geleend om naar huis terug te kunnen gaan. Hij had met zijn knecht acht gulden verteed. Daags voor Palmzondag was Fremy naar Lanaken teruggekomen en had hij voor drie of vier maanden bij haar logies gekregen. Fremy die vergezeld was van zijn vrouw had niets anders bij zich dan een slecht bed en een gewone sluitkorf. Anna Lemmens had samen met de voerman de sluitmand en het bed van de wagen in huis gedragen, die beide overigens zeer licht waren, in ieder geval de mand. Fremy had bij aankomst geen klokspijs of iets dergelijks bij zich of naar binnen gebracht.
2. Anna Lemmens verklaarde nog afzonderlijk dat zij 's avonds toen zij Fremy's vrouw met een lamp bijlichtte om enig linnen uit de mand te halen, niets anders in de mand had gezien. Een paar dagen later had de vrouw weer linnen en kleren uit de mand gehaald en ook toen had zij niets anders gezien dan linnen en kleren. Fremy was later verhuisd van het huis van Willem van Someren naar dat van Hubert Gehenniau bij de kerk in Lanaken.
3. Hubert Gehenniau en zijn vrouw verklaarden dat Fremy inderdaad met zijn vrouw uit het huis van Van Someren waar hij drie of vier maanden had gelogeed, bij hem was ingetrokken. Fremy was tot het laatst toe bij hem in huis gebleven. Hij had toen ook niets anders bij zich dan een bed en een gewone sluitkorf die zeer licht was en ook geen klokspijs of iets dergelijks. Ook had hij nooit koper of dergelijk materiaal uit de Meierij van Den Bosch of omliggende plaatsen zien binnen brengen.
4. Secretaris Caenen was bij Gehenniau thuis geweest om te vragen of er geen diefstal kon plaatsvinden. De klokspijs van de gemeente lag namelijk in een klein kamertje met lemen wanden. Caenen had hem

als naar behooren. Actum den 10ten April 1717

ter Ordonnantie van de Heeren Voortz

W. de Waard

*Dese door mij ondergāes; Gherichtsbode,
behoorlijk g'exploctteert op den 17 April
1719 -*
Soes. Janssen

gevraagd of hij niet een kist had om ze daarin op te bergen. Toen deze er geen had, had Caenen hem een kist geleend. Fremy had die echter enige dagen op zijn kamer gehad waarvan hij altijd de sleutel bij zich hield. Verder had hij gezien dat nog enige stukken van de kanjel of goot die te zwaar waren, in een korf in het huis van Gehenniau waren blijven staan. Fremy had aan Gehenniau een kar gevraagd om enige klokspijs voor de pannen en de vormen daarvan naar Maastricht te brengen. Diens zoon Peter had op een zondag of een Heiligendag 's morgens de kar, waarop de korf met de vormen en enige klokspijs door Fremy en zijn knecht Jan Vreijssen was geladen, naar Maastricht gereden.

5. Margaretha Joosten, huisvrouw van Hubert Gehenniau, verklaarde hetzelfde als haar man over de karige huisraad die Fremy bij zich had toen hij bij hen introk en dat daarbij zeker geen koper was. Alleen was een klein pakje bezorgd dat door de vrouw van Fremy geopend was in haar bijzijn. Daar zat niets anders in dan doek voor twee manshemden, een oud manshemd en een paar dameskousen. Na het hergieten van de Sint Ursula-klok had zij gezien dat Fremy met zijn vrouw klokspijs in een korf naar hun kamer had gebracht. Zij bevestigde wat Caenen had gezegd over de mogelijkheid van diefstal uit het kleine kamertje, het lenen van een kist, de resten van een kanjel en het lenen van een kar. Verder vertelde zij dat Fremy aan Herman van Roij, een schrijnwerker van Maastricht, een zak met klokspijs had gegeven. 's Middags waren Fremy, van Roij en haar zoon weggegaan. Zij had gehoord dat die spijs naar de geelgieter moest die tekort kwam. Voorts verklaarde zij nog dat in september met de Sint Mathijs-kermis (21 september katholieke feestdag van de apostel en evangelist Mattheus) de knecht van Fremy bij haar gekomen was met scheuren op de rug van zijn jas. Op haar vraag of hij weer op de kermis ruzie had gemaakt, had hij gezegd: "*neen, dat komt van het dragen van klokspijs naar Maastricht*".
6. Peter Gehenniau, 19 jaar, inwoner van Lanaken, bevestigde het gaan naar Maastricht met de kar die door Fremy en zijn knecht geladen was met een korf vol pannen en klokspijs. In Maastricht had hij moeten stoppen bij "*de Hasen wint*" op de Boschstraat. Daar moest hij wachten en zou Fremy naar de koperslager gaan om een koop te sluiten. Hij was toen maar naar de Mis gegaan. Fremy en zijn knecht waren intussen met de kar weggereden. Toen hij terugkwam vond hij hen beiden met een lege kar.
7. Mathijs Gerrits, inwoner van Lanaken, 56 jaar, verklaarde onder ede dat hij in Maastricht naar de kerk was geweest op een zondag of een Heiligendag in augustus. Om 10 uur was hij over de Markt gekomen en had daar een kar zien staan voor het huis van Lux, de koperslager. Daar gooide Jan Vreijssen een dikke klomp klokspijs op de grond die door Fremy werd opgeraapt en bij Lux binnengedragen. Hij had Fremy gevraagd wat hij met klokspijs hier deed en of hij de pannen ging gieten. Fremy had geantwoord: "*zij wilden niet wachten want morgen wilden zij dopen, anders zou ik de pannen samen met de klokken van de Sint Servaas gegoten hebben*".

8. Willem Nisthoven, oud in de 30 jaar, inwoner op de Smeermaas, verklaarde eveneens onder ede in de oogstmaand op een zondag of Heiligendag in Maastricht naar de kerk te zijn geweest. Hij had gezien dat de knecht van Fremy tegen 10 uur in de morgen met een kar van de Boschpoort naar de Markt reed. Fremy liep voor de kar uit richting Markt. Op de Markt was hij naar het huis van koperslager Lux gegaan. Voor diens huis was de kar gestopt. Jan Vreijssen had toen een met stro bedekte korf van de kar willen tillen, maar hem door de zwaarte laten vallen. Fremy had daarvoor op hem gescholden. Verder had hij nog gezien dat Vreijssen nog iets van de kar had gegooid wat door Fremy haastig was opgeraapt en het huis van Lux binnengedragen. Wat het was had hij niet kunnen zien; hij had alleen gehoord dat het met een zware plof op de grond was neergekomen.

Nader calengier van eisers

Eisers dienden op 22 februari 1718 nog meer vragen in met verzoek om daarover drie getuigen voor hun zaak onder ede te horen. Dit verhoor vond op de 26ste februari plaats. Opgeroepen waren nu:

1. Chirurgijn Hendrik Schorpioen, 63 jaar, inwoner van Lanaken, verklaarde dat Fremy hem een koperen of metalen mortiertje (vijzel waarin iets met een stamper fijn kan worden gestampt) voor een rijksdaalder had verkocht, het bedrag dat Fremy hem schuldig was voor het scheren van zijn baard. Het mortiertje had hij gekregen, als hij zich goed herinnerde, na het gieten van de laatste klok te Lanaken.
2. Jan Gidloo van competente ouderdom. Verklaarde in 1717 als burgemeester van Lanaken met klokken-gieter Fremy bij koperslager Lux thuis te zijn geweest om klokspijs te bestellen en te kopen. Toen waren door Fremy gekocht een mortier, stukken van koperen luchters, koperen knopen, gevesten van degens en een deel Brabantse oortjes (munten) en uitgebrande koperen thee- of koffieketels waarvan Fremy en Lux samen zeiden dat het goede klokspijs was. Alle genoemde materialen waren naar Lanaken gebracht naar het huis van Fremy. Nadat alles een dag of drie daar gelegen had, was bij weging gebleken dat het gewicht vier pond minder was dan in Maastricht was gewogen en waarvoor was betaald.
3. Hendrik Bastiaens en
4. Pieter Ramaekers, gewezen burgemeesters, bevestigden de kwestie van het gewicht. Zij hadden daarover geklaagd bij Fremy. Die had daarop gezegd dat zij niets te klagen hadden als hij hun het gewicht leverde bij oplevering van de klokken.

Finaal calengier van eisers

Het laatste verhoor van getuigen vond plaats op 4 en 8 april 1718 aan de hand van op de 29ste maart ingediende vragen. Thans werden ondervraagd:

1. Gerard Ploegers, 29 jaar. Zijn verklaring was nagenoeg eensluidend als die welke neergelegd was in de notariële akte, die hiervoor onder de repliek is vermeld.

2. Thomas Swelsen, 53 jaar, die verklaarde dat Cornelis Lux, niet een dag of twee voordat de drossaard van Peterschem de klokspijs uit diens huis had laten halen maar wel daarna, bij hem thuis was geweest om enige rode nagels voor het nagelen van brouwketels te krijgen.⁷⁾ De huisvrouw van Swelsen had Lux toen gevraagd of hij enige klokspijs had, waarop deze had geantwoord er geen te hebben.
3. Op 8 april volgde Abraham Aarons, 35 jaar, wonende op de Smeermaas, onderdeel van Lanaken. Deze verklaarde dat ongeveer tien dagen voordat de laatste klok te Lanaken was gegoten, Jan Vreijssen, knecht van klokkengieter Dominicus Fremy, hem was komen vragen om bij zijn meester te komen die logeerde in het huis van Hubert Gehenniau. Dat had hij gedaan. Fremy had hem gezegd dat hij wat te handelen had. Op zijn vraag wat dat was, had Fremy hem mee naar zijn kamer genomen. Daar kreeg hij enige klokspijs te zien, zo'n 70 of 80 pond, die gegoten was geweest en in een grauwe korf lag. Hij had die klokspijs niet willen kopen tenzij met toestemming van de drossaard en nadat alle klokken waren gegoten en het juiste gewicht hadden. Zijn zwager Jacob Isaac had Fremy ook gezegd dat hij die klokspijs niet kon of mocht verkopen, waarop deze had gezegd: "*ziet gij mij voor een dief aan? Er zal genoeg overschot zijn, want ik heb vijf pond van het honderd voor het laxeren (ter compensatie van het verlies bij het smelten en zuiveren)*". Daags daarna was deponent weer bij Gehenniau in Lanaken gekomen en toen had Vreijssen hem gezegd: "*gister wilde je niet kopen; vandaag hebben we die nochtans verkocht*". Diezelfde dag was hij, Aarons, naar kapelaan Pieter Spies gegaan om hem te zeggen dat Fremy de klokspijs aan hem had willen verkopen.
4. Jacob Isaac, 34 jaar, wonende te Rekem (vijf km ten Noorden van Lanaken), bevestigde dat de knecht van Fremy, toen hij bij zijn zwager Abraham Aarons thuis was, Aarons was komen vragen naar zijn meester in Lanaken te komen. Hij was met hem meegegaan en hij vertelde hetzelfde als zijn zwager over het aanbod van Fremy tot verkoop van klokspijs en de weigering van Aarons om daarop in te gaan. Hij had Fremy op diens gezegde geantwoord: "*als er schoon vijf pond ten honderd over is, dan bent gij daar niet meester over om te verkopen tenzij met permissie van de heren*". Over het teruggaan de volgende dag van Aarons en over wat toen door Vreijssen zou zijn gezegd, was hem niets bekend, evenmin als van het bezoek van Aarons aan kapelaan Spies.

Calengier ende Employe met zes bijlagen de dato 24 mei 1718

Het sprak vanzelf dat gedaagde Lux ook met getuigen en verdere bewijsstukken kwam. Vooreerst hield hij een pleidooi voor de persoon van Fremy waarin hij herhaalde wat hij bij zijn conclusie van antwoord reeds had gedaan. Hij wees op de eerlijkheid en de goede naam van de klokkengieter die overal bekend was en aan wie eisers het hergieten van de klokken hadden toevertrouwd. Verder wees hij er nog eens op dat de klokspijs in volle openheid naar zijn huis was gebracht

en dat de regels van het ambacht waren nageleefd. Voorts verzocht hij de navolgende getuigen te horen over de door hem ingediende vragen. Het verzoek werd ingewilligd en op 27 mei werden verhoord:

1. Johannes Segers, geboortig van Aken, 29 jaar, die verklaarde gezien te hebben dat Dominicus Fremy klokspijs kwam verkopen en dat zulks publiekelijk, in het openbaar en op klaarlichte dag was geschied.⁸⁾ Koper was zijn meester Cornelis Lux, koperslager en gedaagde. Hij was zes tot zeven keer bij de verkoop aanwezig geweest. Ook had hij een kar gezien met twee boeren of twee timmerlieden die hij niet kende. Wel wist hij van horen zeggen dat zij van Peterschem waren. Verder had hij gezien dat men in de winkel bezig was met het wegen van klokspijs. Tegen Lux had hij gezegd dat hij Fremy kende als een eerlijk meester en dat hij van mening was dat de klokspijs niet gestolen was, ook niet door Fremy. De klokspijs was naar boven gebracht en op de kamer gelegd bij het andere koperwerk. Zelf had hij tweemaal van Fremy gekochte spijs voor de verkoop in de winkel geëtaleerd. Hoelang de klokspijs bij Lux thuis had gelegen voordat die door de drossaard was opgeëist en onder het stadhuis gebracht, wist hij niet. Wel dat de spijs naderhand openlijk in de winkel aan een Luiks koopman was verkocht, en in korven was ingepakt. Volgens hem had Fremy de spijs aan Lux verkocht want hij had gezien dat Fremy geld kreeg van Lux. Of voorwaarden aan de koop waren verbonden, was hem onbekend.
 2. Dominicus Fremy, geboortig van Woensel bij Eindhoven, verklaarde dat de verkochte klokspijs van hem was en dat deze afkomstig was van de gegoten klokken van *Leege Mier* - dit is Lage Mierde zo'n 15 km ten zuiden van Tilburg - en niet van Peterschem.
 3. Tijdens de hoorzitting van 3 juni 1748 werd Joannes Veugen ondervraagd.⁹⁾ Hij was burger van Maastricht en 32 jaar oud. Hij verklaarde dat Fremy op zekere dag bij hem thuis was geweest met een *boecksaeck*. Op zijn vraag wat er in die zak zat, had Fremy geantwoord dat het klokspijs was. Zelf had hij die spijs niet gezien. Fremy had bij hem geïnformeerd of die spijs aan condities was onderworpen en of die aangegeven moest worden. Omdat hij het niet wist had hij bij zijn bureu navraag gedaan. Die hadden gezegd neen. Ook had Fremy hem gevraagd of hij met zijn paard wat klokspijs, die bij de brikkenoven lag, wilde komen afhalen en naar de stad brengen. Veugen had echter geweigerd omdat hij het paard daarvoor niet wilde gebruiken. Daarop had de knecht van Fremy, diezelfde dag als hij zich goed herinnerde, de zak weer uit zijn huis gedragen.
- Verder werden van de kant van gedaagde in zijn voordeel de volgende schriftelijke stukken overgelegd. Om te beginnen werd ook door hem de tekst van het contract van Peterschem en Fremy inzake het hergieten van de klokken van 8 maart 1717 aan het gerecht overhandigd. Vervolgens was er het contract dat de vertegenwoordigers van het kapittel van Sint Servaas - de eerwaarde heren Geren van Meer, scholaster en J. de Requile, cameraris - op 19 juni 1717 ten overstaan van notaris J.G. de Fontaine hadden getekend met Dominicus Forme (!), klokkengieter van

Lage Mierde, kwartier van Oosterwijk, voor het gieten van twee klokken, een van dertien à veertienhonderd pond om 's avonds om negen uur te luiden, en een van vier à vijfhonderd pond. Daarvoor zou de klokspijs worden geleverd door het kapittel en al het overige door de klokkengieter. Aannemingsom vijftien gulden of een pistool per honderd (pond). De klokken moesten in toon accorderen (welluidend samenklinken) met het geluid van de grote en volgende klokken van de kerk en luiden zonder riemen. Verder een verklaring van Jacobus Swanen en Jan van Hoogstraten, gewezen burgemeesters van Lage Mierde en Gogaart Lemmens, regerend burgemeester de dato 4 oktober 1717, dat Fremy toen hij in 1716 de grote klok had gegoten, met hun toestemming de spijs van de pijpen der gegoten klokken had mogen houden.

Dan waren er nog drie getuigschriften van opdrachtgevers van Fremy, door de Maastrichtse notaris Mathias Brüll voor echt ondertekend. Allereerst een op 16 oktober 1714 ondertekend door S. V. Deelen, ambtsman, rechter en dijkgraaf van het ambt tussen Maas en Waal, en C. de Rooy, *overscholtus* van dit ambt, inhoudende dat Dominicus Fremy in (het bij Druten aan de Waal gelegen) Puijfljck twee klokken had gegoten, een voor Puijfljck en de ander voor de (buur)gemeente Leeuwen. Het werk was goed en eerlijk opgeleverd. Vervolgens een van 18 juni 1713, waarin pastoor Henricus Smits en de schepenen van de bank te Keppelen, ambt Üdem, land van Kleef (gelegen zo'n 8 km ten oosten van de stad Goch in Duitsland), J. in de Kant en Cor a Bongaert, verklaarden dat Fremy tot volkomen genoegen van de hele gemeente op 15 mei 1713 voor de kerk een prachtige klok had gegoten van 2.000 en enige ponden, met een zuivere klank en heldere resonantie. Fremy was een vermaarde en wijd beroemde klokkengieter die zijn vak uitermate goed verstond. Daarom hadden zij hem gaarne op zijn verzoek dit eigenhandig ondertekend en van het schepenzegel voorziene getuigschrift overhandigd en maakten zij van de gelegenheid gebruik om hem bij iedereen aan te bevelen. Tenslotte was er een attestatie de dato 29 januari 1715 van de schepenenbank van Sambeek in het land van Cuyk (ten zuiden van Boxmeer), dat Fremy op haar verzoek twee klokken had gegoten voor het dorp, samen groot ongeveer 3.000 pond. Die waren tot volle tevredenheid opgeleverd, waren goed van resonantie, model en zuiverheid, zoals van een goede klokkengieter mag worden verwacht. Daarom hadden zij op zijn verzoek deze attestatie afgegeven, ondertekend door Petrus Cremers in opdracht van beide scholtissen, Jan van Els en Aert Melsen, schepenen van de bank Sambeek.

(wordt vervolgd)

Noten

1. GAM, archief commissarissen-deciseurs van beide Heren (CDBH), inv.nr. 408.
2. De vrije Rijksbaronie Pietersheim lag in de huidige Belgische gemeente Lanaken, zo'n 5 km ten noorden van Maastricht. Vóór de Franse tijd was zij een Heerlijkheid die zich uitstrekte over de dorpen en gebuchten Petersheim, Lanaken Smeermaas, Briegden, Bessemer en Caberg. De heerschappij werd uitgeoefend door de adellijke familie van Pietersheim, opgevolgd door de familie de Merode-van Westerloo. Zij was oorspronkelijk afkomstig van de Heerlijkheid Merode bij het Duitse Düren maar woonde sedert de Middeleeuwen al in de zuidelijke Nederlanden. In Westerloo (bij Turnhout) had zij een kasteel. Sedert 1626 was Westerloo een Markiezaat.
3. De landsheer in de periode van het proces was Eugène Jean Philippe, Graaf de Merode, Markies van Westerloo (1674 - 1732). Hij diende aanvankelijk in het Spaanse leger maar ging in 1705 over in Oostenrijkse dienst, waar hij het tot maarschalk bracht. Hij huwde in 1700 met een Spaanse hertogin. Na haar dood huwde hij in zijn kasteel te Pietersheim op 29 juni 1721 met prinses Charlotte de Nassau Hadamar. De graaf is het meest bekend als Markies van Westerloo, een naam die hij zelf gewoonlijk droeg. (Bron: Biographie Nationale de l' academie Royale de Belgique, Brussel 1897, 539 - 545 en Nieuwe Encyclopedie Winkler Prins, 1977, p. 2.)
4. Arnoldus In't Broeck alias Sampson was Luiks burgemeester van Maastricht van 10 november 1716 tot 18 oktober 1718. Voorheen ook perioden schepen en peijmeester. In het gichtregister van het Hoog Brabants gerecht in Maastricht komt hij ook voor als rentmeester van de Grote Heilige Geest (armenzorg). GAM inv.no. 767, dd. 14 december 1711. Hij was de zoon van Michaël en Margaretha Meijs, gedoopt in de Sint Nicolaaskerk op 2 augustus 1659. Doopgetuigen Nicolaas Meijs, kanunnik van de Luikse kathedraal die zich liet vervangen door zijn broer Franciscus Meijs, en Sophia In't Broeck. Hij werd begraven op 10 september 1719 in St. Nicolaas na overgebracht te zijn uit de parochie van Sint Mathias. Met toestemming van de pastoor van de Sint Nicolaas die hem op 6 mei 1682 de huwelijksbrieven had gegeven, werd hij op 7 mei in de kerk van Sint Adelbertus te Aken in de echt verbonden door kanunnik Philippus Luenis met (Anna) Maria (Catharina) Graven. Getuigen waren Thomas Luijgens, pastoor in Hamont en Theodoor Bodden, burgemeester van Aken en vele anderen. Van het echtpaar vond ik vijf kinderen:
 1. Maria Margarita in St. Jacob gedoopt 17 februari 1684; doopgetuigen Joannes Graven en Margarita Meijs.
 2. Guilielmus Egidius St. Jacob 4 februari 1685; doopgetuigen Guilielmus van Eijs, kanunnik van St. Servaas en Catharina van Bronsom. Werd begraven in Sint Nicolaas 29 maart 1706.
 3. (weer) Maria Margarita in Sint Nicolaas gedoopt 15 februari 1687; doopgetuigen Otto Roosen en Gertrudis Meijs. Huwde 12 september 1717 in Sint Catharina met Henricus de Merode, tijdelijk heer van Gellick en Eigenbilzen. Zij overleed als weduwe te Hasselt (België) 28 januari 1765. (Bron J. Verzijl in Limburgse Leeuw 1961, no. 4, blz. 70)
 4. Maria Catharina Sint Nicolaas 16 juni 1688; doopgetuigen Joannes Graven voor Lambertus Meijs, en Margarita Hamekers. Huwde met toestemming van de pastoor van Sint Catharina in de kerk van de Capucijnen ten overstaan van de heer Bonhomme, deken van Sint Servaas, met de secretaris van het Luiks Hooggerecht, de heer Ludovicus Franciscus Loyens. Zij overleed als weduwe in haar woning in de Kleine Gracht en werd op 21 augustus 1755 begraven in Sint Catharina.
 5. Michaël Laurentius Sint Nicolaas 12 januari 1690; doopgetuigen Guilielmus Dolmans voor Laurentius Coelen, en Maria Ida Roosen.
5. De naam Lux, zoals die in het procesdossier voorkomt, wordt in andere bronnen op velerlei manieren geschreven. In het burgerboek der burgemeesters wordt vermeld dat Cornelis Luijcs uit Brussel op 3 juli 1710 Maastrichts burger werd onder het kremerambacht GAM BOEK V-262. In dat van de

- Brabantse schout wordt hetzelfde vermeld maar daar heet hij Cornelis Loux uit Alsembergh (even ten Zuiden van Brussel) met de toevoeging dat hij 33 jaar was. GAM BOEK VII-121. Een halve maand te voren, op 15 juni 1710, was hij in de Maastrichtse St. Jacob in het huwelijk getreden onder de naam Loox met Anna Janssen. Getuigen Franciscus Ververs, Ida Janssen en Lucia Hoets. Hij stierf in zijn woonhuis op de Markt als Cornelis Lux en werd in genoemde parochiekerk begraven op 20 oktober 1743. Daar was zijn vrouw al op 19 september 1730 begraven. et echtpaar liet in deze parochie 13 kinderen dopen in de jaren 1711 tot en met 1729. Het zou te ver voeren om ze allemaal met data te vermelden. Gewezen wordt alleen op de verschillende schrijfwijzen van de familienaam: Loux, Luijcx, Luckx, Luix, Luicx, Luijx, en tenslotte Lux.
- Gerard Ploegers (Pleugers) (Plougers) was gedoopt in de Sint Catharina parochie op 21 maart 1689 als zoon van Gerardus en Maria de Witteleer. Doopgetuigen waren Gerardus Chapelens en Maria Schoonhof in naam van Angela de Witteleer. Huwde in deze parochie mede parochiaan Anna de Mani op 28 januari 1713. Getuigen: Winandus Winandts en Cornelia de Mani. De naam van de bruid werd bij de dopen der kinderen op wel vijf verschillende manieren geschreven. Vader Gerard was vermoedelijk afkomstig van Rukkelingen aan de Jeker (Roclenge sur Geer), een plaatsje op zo'n 8 km ten oosten van Tongeren. Was op 8 oktober 1681 burger geworden onder het timmerambacht. GAM BOEK III-225 en V-102.
 - Thomas Swelsen, gedoopt onder de naam Welsen in de Sint Jacob kerk op 30 september 1663, zoon van Jan Welsen en Maria Ruijters. De ouders waren van Ulestraten-Meerssen waar zij gehuwd waren op 4 juni 1661. In het trouwboek van Meerssen staat de moeder vermeld als Maria Ruijters alias Claessen. Vader was Maastrichts burger sedert 18 februari 1664 onder het kremerambacht. Hij was toen ongeveer 32 jaar, GAM BOEK II-769 en IV-199. Thomas huwde in Sint Jacob 26 december 1693 met (Maria) Catharina Vrancken (Francken). Getuigen: Franciscus Alexander, kapelaan van Sint Servaas en Sebastianus Marcelli. In Sint Jacob lieten zij drie kinderen dopen te weten:
 - Johannes 8 november 1694, getuigen Petrus Ruijters in naam van Petrus Egidius Francken, en Maria Ruijters.
 - Elisabeth 9 januari 1696, getuigen Gerard Hartoghen en Elisabeth van den Bergh.
 - Maria Catharina 9 oktober 1703, getuigen Gerardus Franken en Sophia Swelsen.
 - Joannes Segers, geboortig van Aken was 29 jaar toen hij Maastrichts burger werd onder het kremerambacht op 3 juni 1718. GAM BOEK VII-158 en GAM V-303, in welk laatste boek hij vermeld wordt als Sieger. Was aanvankelijk knecht bij Lux, maar vestigde zich later als zelfstandige koperlager in de Nieuwstraat. Was gehuwd in Sint Catharina op 22 mei 1718 met Joanna Mulckens. Getuigen Joannes Crool, Maria Anna Haseur en Catharina Vanhoven.
 - Joannes Veugen, 32 jaar, burger van Maastricht, moet qua leeftijd Joannes Leonardus Veugen zijn, gedoopt in Sint Catharina 21 februari 1686 als zoon van Leonardus Veugen, brouwer, en zijn tweede vrouw Agnes Stevens. Getuigen Joannes Paessens en Mechteld Veugen. De aanzienlijke familie Veugen had haar roots in het grensgebied Lanaken-Smeermaas-Pietersheim. Joannes werd begraven in de kerk van St. Catharina 17 maart 1740. Huwde 4 april 1716 in deze kerk met Aldegonda van Wildenbergh. Getuigen Christiaan Veugen, Lambert van Wildenbergh en Egidius Paeschen. Woonde op de Houtmarkt in het huis "Het Kroontje" dat hij op 27 april 1716 had gehuurd van de familie Van der Haegen zoals blijkt uit een akte van notaris P. Schaap.

M. MERCKELBACH-
HOVENS

Lotgevallen van een Wittemse non: Zuster Maria Seraphica Merckelbach (1810-1864)

Leben und Tugenden

In 1867 verscheen het 110 pagina's tellende "Leben und Tugenden der Schwester Maria Seraphika von den hl. fünf Wunden". De titelpagina vermeldt dat het boekje werd geschreven door een medezuster die anoniem wenst te blijven.¹⁾ Ook staat er dat het manuscript werd gedrukt op kosten van het klooster Marienthal in Partij ("bei Gülpen"). Op de tweede pagina komt de lezer dan direct een waarschuwing tegen, namelijk dat de bisschop van Roermond - toen mgr. J.A. Paredis - het niet goed vond dat het boekje in de handel verscheen. Waarom de bisschoppelijke goedkeuring uitbleef staat er ook: de wonderlijke gebeurtenissen die zuster Seraphica omringen zijn nooit kerkelijk onderzocht. Vandaar dat de bisschop slechts de druk van een gering aantal exemplaren van het boekje toestond en dan nog moesten die exemplaren "ausschliesslich in de Händen der Mitglieder des besagten Frauenordens bleiben."

Broers

Met haar gewone naam heette ze Maria Catharina

Hubertina Merckelbach. Ze werd op 7 april 1810 op kasteel Wittem geboren. Haar vader was Simon Merckelbach (1751-1815), burgemeester van Wittem en vrederechter in het kanton Gulpen.²⁾ Simon was in Aken naar het gymnasium van de Jezuïeten gegaan en had daaraan veel contacten in de Akense regio overgehouden. Na de vroege dood van zijn eerste vrouw, trouwde hij in 1785 met Elisabeth Schervier, telg uit een familie van Akense koperfabrikanten.³⁾ Dit tweede huwelijk bracht een groot aantal kinderen voort, waaronder het jongste kind, de latere zuster Maria Seraphica. In haar keuze voor een religieus leven stond Maria Seraphica niet alleen. Twee van haar oudere broers komen we als pastoors van parochies in de buurt tegen: haar broer Gerhard (1788-1823) werd pastoor en deken van Gulpen. Haar broer Simon (1797-1865) werd pastoor van Montzen.⁴⁾ Er waren nog meer broers, maar hun levensloop was aanmerkelijk wereldlijker. Zo nam de in 1786 geboren Jan Adolf - de oudste zoon - op jonge leeftijd dienst in het leger van Napoleon. Hij schopte het daarin ver, maar sneuvelde bij de slag om Champaubert in 1814. Maria Seraphica zal hem dus nauwelijks hebben gekend. Dan was er nog haar broer Jan Mathys Merckelbach (1792-1838).

Toen hun vader Simon in oktober 1815 aan tyfus bezweek, volgde Jan Mathys hem als burgemeester van Wittem en vrederechter in het kanton Gulpen op. En tenslotte was er haar broer Joseph (1799-1890). Hij reisde veel, bouwde de Wittemer molen, toog pas op latere leeftijd naar Aken en trouwde daar met de rijke fabrikantendochter Gertrud Deden.

Hiermee is een schets gegeven van de twee facties die er bestonden onder de kinderen van Simon Merckelbach: aan de ene kant waren er de religieuzen en aan de andere kant de wereldlijken. Daartussen pendelde een voorlopig vrijgezelle broer - Joseph - als diplomaat heen en weer. Het aardige van het boekje over Maria Seraphica is dat het allerlei voorbeelden geeft van deze familieconstellatie.

Roeping

Ze was vijf jaar toen haar vader Simon stierf. Haar broer Jan Mathys - in het boekje consequent aangeduid met het ietwat ironische "der Herr Friedensrichter" - nam het voogdijschap op zich, maar de relatie tussen hem en Maria Seraphica was bepaald moeizaam. Zo beschrijft het boekje hoe zij als kind een maal zou hebben geweigerd om te eten, waarop der "Herr Friedensrichter" tegen hun beider moeder zou hebben gezegd: "Mutter, besser waere es, dies Kind sterbe, als dass es so eigensinnig bliebe." Het was diezelfde "Herr Friedensrichter" die zich ook met hand en tand zou hebben verzet tegen Maria Seraphica's wens om non te worden. Hij zou haar hebben bedreigd "sie nie mehr als seine Schwester zu erkennen und zu unterstuetzen, wenn sie ungluecklich oder vertrieben werde." Maar al op jonge leeftijd voelde Maria Seraphica een sterke roeping. Toen ze op 2 juli 1821 van haar broers, de pastoors Gerhard en Simon Merckelbach, te Gulpen haar eerste heilige communie ontving was dat voor haar een hoogtepunt, aldus het boekje. Of het de minder goede atmosfeer thuis was, zegt het boekje niet, maar feit is wel dat Maria Seraphica als jong meisje kasteel Wittem verliet en zich metterwoon in Montzen vestigde en wel in de pastorie van haar broer. In zijn parochie maakte ze kennis met de paters Redemptoristen. En ofschoon meerdere "achtbare Juenglinge" om haar hand wierven, sloeg ze alle huwelijksaanzoeken af en was ze vastbesloten om in te treden. In oktober 1837 bracht haar broer Joseph haar naar Wenen. Na een elfdaagse reis kwam ze daar aan en trad direct als novice in de orde van de Redemptoristinnen in. Daarmee was zij, aldus De Meulemeester en Pluijm in hun verhandeling over de geschiedenis van deze orde, "de eerste Hollandsche Redemptoristin".⁵⁾

Napoleon

Het boekje over Maria Seraphica gaat als volgt verder: "gleich bei ihrem Eintritt zog Fraulein Merckelbach die Aufmerksamkeit aller Klosterfrauen auf sich durch ihre Eingezogenheit, Sanftmuth und Bescheidenheit. Die Meisterin⁶⁾ hatte bei ihr nie einem ungehorsamkeit noch andere Fehler, welche Anfaengerinnen oft eigen sind, zu erfahren." Beging ze dan geen enkele misstap? Jawel. Het boekje beschrijft hoe haar medezusters ooit op Napoleon te spreken kwamen en hoe toen één van

hen op de vijandigheden van Franse keizer jegens de Heilige Vader had gewezen. De negatieve ondertoon zou Maria Seraphica hebben geïrriteerd. Ze hield haar medezuster voor dat zij een van Napoleons lijfwachten had gekend. Deze man was "christlich und fromm", maar had ook zij aan zij met Napoleon gestaan. De lijfwacht meende dat Napoleon veel verdiensten had zodat hij - de lijfwacht - nooit een reden had gezien om "treufluechtig zu werden". Maria Seraphica sprak hier natuurlijk over haar broer Jan Adolf. Ze had deze persoonlijke opvatting met zoveel nadruk en betrokkenheid naar voren gebracht, "dass sie glaubte einen groben Fehler begangen zu haben." De regels van de orde, zo legt de anonieme schrijver van het boekje uit, zijn dusdanig dat het praten over de eigen familie verboden is. Over het algemeen probeerde Maria Seraphica zich daaraan strikt te houden. In dat verband merkt het boekje op dat ze weinig behoefte had aan contact met haar Wittemse familie. "Sie meinte dieselbem braechten Zerstreungen, welche stoerend auf den innigen Verkehr der Seele mit Gott einwirken." Na een dik jaar als novice in het Weense Redemptoristinnenklooster te hebben doorgebracht, legde Maria Seraphica op 9 januari 1840 de gelofte af.

Vlucht

Jaren verbracht Maria Seraphica in het klooster van de Weense Redemptoristinnen totdat in het revolutiejaar 1848 de stad te maken kreeg met hevige onlusten. Er braken rellen uit en voor een deel richtten die zich tegen de kloosters. Ook het klooster van de Redemptoristinnen werd doelwit van allerlei acties, waarop de abdis hals over kop zou hebben besloten om het klooster te sluiten. Het boekje beschrijft hoe Maria Seraphica onderdook bij een aantal gelovige dagloners, die ooit in de tuinen van het klooster hadden gewerkt. Het verblijf in Wenen bleef echter gevaarlijk en daarom kreeg zij de opdracht om samen met een aantal medezusters terug te keren naar Zuid-Limburg. Een kleine groep van nonnen, waaronder Maria Seraphica, streek zo neer in Gulpen, waar men aanvankelijk een gehoord huis aan de Rijksweg betrok.⁷⁾ In Gulpen voerden de nonnen een armoedig leven. Zuster Maria Seraphica sliep samen met de dienstbodes op de zolder. Het dak daarvan was kapot, zodat het in de winter op haar bed regende en sneeuwde. Het huis moet ergens aan de Gulp hebben gelegen, want het boekje beschrijft hoe de kelders voortdurend onder water kwamen te staan. Het was pas later dat de zusters het klooster in Partij betrokken. In Gulpen en later Partij woonde Maria Seraphica dicht in de buurt van haar Wittemse familie. Erg innig waren de contacten met de familie blijkbaar niet. Het boekje zegt dat de Wittemse verwanten Maria Seraphica weinig kwamen opzoeken, "weil dieselben bald merkten, dass Schwester Seraphica keine grosse Freude daran hatte, und in ihrem Benehmen gegen sie sehr zurueckhaltend war, so dass einmal eine ihrer Verwandten sagte: Wir besuchen sie nicht gerne, weil wir immer bemerken wie genirt⁸⁾ sie ist und wie sie auf gluehende Kohlen sitzt." Veelzeggend is de beschrijving die het boekje geeft van het bezoek dat haar neef Johannes Mathias

Johannes Mathias Merckelbach (1831-1895) met op de achtergrond kasteel Wittem. Schilder onbekend (collectie erven dr. F.L.L.M. Merckelbach, Wassenaar).

Merckelbach (1831-1895; zie afbeelding) haar in 1860 bracht.⁹⁾ De reden daarvan was dat Johannes Mathias haar kwam vertellen dat hij zou gaan trouwen. Daarop zou Maria Seraphica zich hebben laten ontvallen: "freilich es ist gut dass Sie das thun, damit der Name nicht aussterbe." Later zou ze veel spijt hebben gehad van deze opmerking omdat zij blijk gaf van gehechtheid aan wereldse zaken. Vandaar dat Maria Seraphica weinig vreugde putte uit de gesprekken met haar Wittemse familieleden. Dat lag anders voor het contact met haar broers die pastoor waren. Zo beleefde zij veel plezier aan de brieven van haar broer Simon, de pastoor in Montzen, "weil die Briefe dieses frommen Priesters immer etwas Nuetzliches und belehrendes enthielten." Af en toe kwam hij ook om de mis te lezen in het nieuwe klooster, wat Maria Seraphica veel voldoening gaf.

Gezwel

Het boekje beschrijft hoe Maria Seraphica in 1857 een zwaar raam van het klooster dichttrok en toen een stekende pijn in haar borst voelde. Na toestemming van haar biechtvader mocht zij zich laten onderzoeken door een arts. Hij constateerde een mamacarcinoom dat in een zo ver gevorderd stadium verkeerde dat een operatie geen zin meer had. De abdis besloot toen een man uit Luxemburg te laten komen, die de reputatie genoot dat hij zulke kankergezwellen kon behandelen. De man legde een soort pleister aan, waardoor het kankergezwel slonk. Na een aantal maanden bleken echter nieuwe gezwellen op te komen zetten. Maria Seraphica leed onder vreselijke pijnen. Vanaf maart 1864 was ze bedlegerig en op 23 augustus van dat jaar stierf zij.

De anonieme schrijver vertelt hoe een man een hele

voormiddag bij haar opgebaarde lichaam bad. Tegen de dienstbodes van het klooster zei hij later dat hij ooit Maria Seraphica had verzocht voor hem te bidden omdat hij bijna blind was. Zij beloofde zulks te doen en "der Mann erhielt in kurzer Zeit das Augenlicht wieder." Er waren wel meer opmerkelijke gebeurtenissen met de persoon van Maria Seraphica verbonden, aldus het boekje. Zo hoorde de lekenzuster die het graf van Maria Seraphica dichtmetselde dat er vanuit de doodskest werd geklopt. Later moest het graf opnieuw worden geopend omdat men de verkeerde rozenkrans in de handen van de gestorven Maria Seraphica had gelegd. Toen begreep de lekenzuster de betekenis van het kloppen: Maria Seraphica had haar de moeite willen sparen om een tweede keer het graf dicht te metselen, "da Sie stets so voll Naechstenliebe war." Typerend voor de reputatie van Maria Seraphica is deze opmerking van een medezuster tegen de abdis: "Ehrwuerdige Mutter, wenn Schwester Maria Seraphica vor oder nach ihrem Tode keine Wunder thut, so ist das ein Wunder."¹⁰⁾

Context

Het midden van de negentiende eeuw kent een lange reeks van beroemde katholieke nonnen. Het gaat om nonnen die helende krachten of wonderbaarlijke visioenen zouden hebben gehad, maar ook om nonnen die ordes stichtten of opvielen vanwege hun extreme onbaatzuchtigheid. Het tot op de dag van vandaag meest bekende voorbeeld is waarschijnlijk dat van de Duitse Anna Katharina Emmerich (1774-1824), die een boek schreef over haar visionaire beelden van Christus' kruisiging.¹¹⁾ Vanwege hun roem zullen zulke voorbeelden een aantrekkingskracht hebben uitgeoefend op de jonge vrouwen uit die tijd. Maria Seraphica kende trouwens uit haar directe omgeving zo'n aansprekend voorbeeld. Haar in 1819 geboren nicht Franziska Schervier stichtte in 1848 de Congregatie van de Arme Zusters van de Heilige Franciscus, een kloosterorde die zich sterk maakte voor hulp aan de maatschappelijk zwakkeren. Zo richtte Franziska Schervier in Aken de eerste gaarkeuken voor armen in, begeleidde ze vrouwelijke gedetineerden en verzorgde ze gewonden in de Deens-Pruisische oorlog. Aldus werd ze een van de kopstukken van het socialeatholicisme in de negentiende eeuw. Franziska Schervier stierf in 1876 te Aken en werd in 1974 te Rome zalig verklaard.¹²⁾ Het kan bijna niet anders of haar levenswandel moet op Maria Seraphica diepe indruk hebben gemaakt.

De broer waarmee Maria Seraphica zo'n moeizame verhouding had, - "der Herr Friedensrichter" Jan Mathys Merckelbach -, heeft in één opzicht een keuze gemaakt die Maria Seraphica sterk zal hebben toegejuicht. Dat was zijn huwelijk met de zeer katholieke, maar ook eigenzinnige Josepha Maria Merckelbach-Claessen.¹³⁾ Haar broers Mathias (1784-1839) en Gottfried (1788-1847) Claessen behoorden tot de invloedrijkste priesters van het Rijnland. De eerste werd proost van de Akener Munsterkerk. De tweede werd wijbisschop van Keulen.¹⁴⁾ De historicus Max Dechamps beweert dat het idee om paters Redemptoristen te huisvesten in de sinds de Franse tijd leegstaande kloostergebouwen tegenover kasteel

Wittem afkomstig was van de gebroeders Claessen.¹⁵⁾ Als dat het geval is, dan mag het des te pijnlijker heten dat uitgerekend Josepha Merckelbach-Claessen het aan de stok kreeg met deze Redemptoristen. Maar daarover aanstonds meer.

Redemptoristen contra Merckelbach

Ondanks de bijzondere positie die Maria Seraphica als eerste Nederlandse Redemptoristin innam, zou de verhouding tussen de Wittemse familie Merckelbach en de Redemptoristen lange tijd getroebleerd blijven. Het is waar dat het haar neef Johannes Mathias was die, nadat een grote brand hun klooster in Partij op 28 januari 1877 in as had gelegd, tien zusters onderdak bood in kasteel Wittem. Door zijn bemiddeling konden de overige zusters tijdelijk hun intrek nemen in kasteel Grand Suisse bij Maastricht, toentertijd eigendom van de industrieel Petrus Regout.¹⁶⁾ Het is ook waar dat het haar nicht Anna Monheim-Merckelbach was die jarenlang, zelfs na de dood van Maria Seraphica, ervoor zorg droeg dat het klooster van de Redemptoristinnen vanuit Aken werd bevoorrad.¹⁷⁾

Aan de andere kant was het de echtgenote van "der Herr Friedensrichter", de al eerder genoemde Josepha Merckelbach-Claessen, die de eerste openlijke twist had met de orde en wel meer speciaal met de paters Redemptoristen. Die twist ging over een triviale kwestie, maar de gevolgen ervan waren groot. "Der Herr Friedensrichter" had in de tegenover kasteel Wittem gelegen kerk van de Redemptoristen een grote bank voor zijn familie laten plaatsen. Dat werd lange tijd door de orde gedoogd. Maar in 1841 gaf de toenmalige rector van het klooster Michael Heilig opdracht om de vloer van de kerk te vernieuwen en hij verzocht de familie Merckelbach om haar bank te ruimen. Weduwe Josepha Merckelbach-Claessen weigerde dat beslist en het conflict werd tot in de hoogste instantie uitgevochten. Het was koning Willem II die via zijn directeur-generaal het conflict in het voordeel van de Redemptoristen beslechtte: de directeur-generaal liet weten dat aan de familie Merckelbach nooit uitdrukkelijk toestemming was verleend voor het plaatsen van de banken.¹⁸⁾ Het Resolutieboek van de kerkfabriek van Wittem beschrijft hoe vervolgens de betwiste banken "door de werklieden des Kloosters" voor de deur van kasteel Wittem werden afgeladen. Het kan bijna niet anders of de hele geschiedenis zal een zware hypotheek hebben gelegd op de verhouding tussen de Redemptoristin Maria Seraphica en haar familie.

Het conflict rond de kerkbank was de opmaat voor een slepend geschil tussen de familie Merckelbach en de Redemptoristen. In essentie ging dat geschil over het gebruik van het water in de Sinzelbeek. De Redemptoristen stonden erop dat de familie Merckelbach het water van de door het park van kasteel Wittem vloeiende Sinzelbeek "voortdurend en ongehinderd" zouden laten afvloeien. De familie Merckelbach zei het water echter nodig te hebben voor het aandrijven van een molen. In 1905 en 1906 werden voor de Maastrichtse rechtbank over en weer civiele processen gevoerd. Daarbij betoogden de Redemptoristen bij monde van hun advocaat mr. Joseph Haex dat zij het water uit de beek nodig hadden

voor "doorspoeling der privaten". De familie Merckelbach verweerde zich door via haar advocaat - mr. Auguste Savelberg - te laten weten dat volstrekt onduidelijk was wie de Redemptoristen nu helemaal waren en of zij wel eigendomsrechten op het klooster hadden. Maria Seraphica zal zich in haar graf hebben omgedraaid.¹⁹⁾

Noten

1. De ware schrijver van het boekje zou niet een medezuster, maar de redemptorist Franz Ratte uit Luxemburg zijn aldus de historicus Fr. Crutzen (p. 55), die diepgravend onderzoek deed naar de kronieken van het klooster in Partij-Wittem. Zie G.H.M. Crutzen. Vrouwen in een andere wereld: De Redemptoristinnen in Partij-Wittem (1). Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal. Valkenburg, 2003, blz. 49-226.
2. Zie voor biografische en genealogische details over de Wittemse familie Merckelbach: Nederland's Patriciaat, 58 (1972), blz. 189-201. Zie voorts: J.L.M.P.T. Hovens. Het Wittemse patriciersgeslacht Merckelbach. Limburgs Tijdschrift voor Genealogie, 32 (2004), blz. 44-49.
3. Drs. L. Piery (Heerlen) publiceerde vanaf 1978 onder de titel "Hoe was het toen?" in het Wittemse parochieblad Partijdig een serie historische beschouwingen over de Wittemse familie Merckelbach en hun Akense verwanten. In een van de afleveringen (aflevering 217) gaat hij dieper in op de familie Schervier. Hij schrijft dat de Scherviers het tot zo'n welstand en aanzien hadden gebracht dat de Duitse keizer in hoogst eigen persoon hen bezocht toen hij in Aken verbleef. De keizer was zelfs bereid het peterschap van een van de dochters Schervier te aanvaarden. Het ging daarbij om Franziska Schervier, de nicht van Elisabeth Schervier en Maria Seraphica.
4. Beiden verwierven enige locale bekendheid omdat zij zich met hand en tand zouden hebben verzet tegen de bouw van een synagoge in Gulpen. Zie daarover G.H.M. Crutzen. De joodse gemeenschap Gulpen-Vaals 1783-1827. Historische en Heemkundige Studies in en rond het Geuldal. Jaarboek. Valkenburg, 1997, blz. 212-261.
5. M. de Meulemeester & J.M. Pluijm. De Redemptoristinnen: Hare levenswijze, haar ontstaan en ontwikkeling, en haar nut voor de H. Kerk. Gulpen, 1925. Deze auteurs schrijven voorts over Maria Seraphica (blz. 50): "Ook zij moest tijdens het schrikbewind van 1848 uit Oostenrijk vluchten en door God's voorzienigheid kwam zij later te Marienthal, ongeveer een kwartier uur van het ouderlijk huis verwijderd, het kasteel nl. der aanzienlijke familie Merckelbach."
6. Hier in de zin van tutor.
7. Het huis lag net buiten Gulpen en was in eigendom van de familie Jonas. Met dank aan pastoor G.H.M. Crutzen, Ransdaal.
8. We kunnen de exacte betekenis van dit woord niet goed thuisbrengen.
9. Johannes Mathias Hubertus Merckelbach was de zoon van Jan Mathys Merckelbach en net als zijn vader woonde hij op kasteel Wittem en was hij burgemeester van Wittem. Zie Nederland's Patriciaat, op. cit..
10. Ook De Meulemeester en Pluijm (op. cit.) geven voorbeelden van wonderlijke gebeurtenissen die met de persoon van Maria Seraphica waren verbonden. Zo vertellen deze auteurs hoe een novice haar dove oor aan het lijk van Maria Seraphica drukte, waarop de doofheid zou zijn verdwenen. De auteurs over Maria Seraphica: "Zij stierf in een geur van heiligheid" (blz. 50).

11. Haar *Das bittere Leiden unseres Herrn Jesu Christi* verscheen in 1833 en kende sindsdien vele herdrukken. Op 3 oktober 2004 werd Anna Katharina Emmerich te Rome zalig verklaard.
12. Zie over Franziska Schervier: Erich Strick. Franziska Schervier seliggesproken. Kirchenzeitung fuer das Bistum Aachen, 29 (1974), blz. 4-5.
13. Zie over Josepha Merckelbach-Claessen: J.L.M.P.T. Hovens. Een doortastende dame op kasteel Wittem: Max Dechamps over Josepha Merckelbach-Claessen (1802-1882). Limburgs Tijdschrift voor Genealogie, 32 (2004), blz. 118-120.
14. Beiden werden in die hoedanigheid ook uitvoerig geportretteerd. Zie Paul Clemen. Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz, deel 10 (Das Muenster zu Aachen). Keulen, 1911, blz. 135.
15. M. Dechamps (1967). Der Ursprung des Geschlechts Merckelbach. Ongepubliceerd manuscript. Zie ook noot 13. Over de gebroeders Claessen merkt Dechamps (p. 45): "Von Mathias Claessen, der einer der gesuchtesten Beichtvaeter Aachens ist, heisst es in einer Chronik: er wohnte fast in der Kirche. (...) Von seinem Bruder Gottfried, dem spaeteren Weihbischof von Koeln, wird berichtet, dass der Aachener Dom ueberfuellt war, wenn der Kanonikus Claessen an den Freitagen der Fastenzeit morgens um fuenf Uhr die Predigten hielt."
16. Aldus drs. L. Piercy in aflevering 75 van zijn serie "Hoe was het toen?". Zie noot 3.
17. Aldus G.H.M. Crutzen, 2003, op. cit., blz. 225.
18. Resolutieboeken van de Kerkfabriek van Wittem 1841/1842, blz. 3-10. Drs. L. Piercy vermoedt in zijn aflevering 45 van "Hoe was het toen?" (zie noot 3) dat op de achtergrond nog een andere irritatie tussen de Redemptoristen en de familie Merckelbach speelde. Die irritatie zou te maken hebben met het bezoek van koning Willem II aan Wittem in de zomer van 1841. De familie Merckelbach zou het de Redemptoristen kwalijk hebben genomen dat zij zich tijdens dat bezoek op de voorgrond hadden gemanoeuveerd.
19. Zie onder andere mr. J. Haex. Memorie van toelichting inzake het geschil over de Selserbeek tusschen de geestelijke vereeniging van priesters onder den titel van den "Allerheiligsten Verlosser, gezegd Liguoristen" te Wittem enerzijds en de familie Merckelbach anderzijds. Gulpen, 1905.

WIM NOLTEN

Molens en molenaars in Eygelshoven

Historie

De mens leeft niet van liefde en meel alleen, maar het laatste neemt wel een belangrijke plaats in tijdens zijn leven.¹⁾ Reeds bij de eerste landbouwers, zo rond 4000 voor Christus, die zich hier in de Maastreek vestigden, was dit zo. Genoemd naar de versiering in hun aardewerk, werden zij Bandkeramiekers genoemd. Het op platgebrande velden geteelde graan werd in stenen handmolens vermalen. Door de latere Romeinen werd de Germaanse bevolking vertrouwd met een verbeterde vorm, waarbij in de onderste steen een afvoergat zat en in de bovenste een spil-opening. Door een stok werd zij dan rond gedraaid. De grotere exemplaren werden door trekdieren voortbewogen, zoals bij de rosmolen. Na verloop van tijd werden de maalstenen steeds vlakker. In het midden van de onderste maalsteen (ligger) werd een houten as aangebracht. Op het maaloppervlak van de ligger en de bovenste maalsteen (loper) werden groeven ingekapt om het graan gemakkelijk fijn te wrijven. In de traditionele molen bestaat dit koppel stenen nog steeds zo. De Romeinen ontdekten dat de loper ook door waterkracht kon worden aangedreven. De oudste watermolen is in Meerssen gelegen, gebouwd ten tijde van de Karolingers. De Bisschopsmolen in Maastricht dateert van 1099. Godfried van Bouillion gaf hem als onderpand voor een lening aan de bisschop Albert van Luik, om zijn kruistocht te financieren.²⁾ Verreweg de meeste molens werden na 1800 gebouwd vanwege het afschaffen der heerlijke rechten. Voorheen was dit voorbehouden aan houders van deze heerlijke rechten, kloosters en abdijen, o.a. Kloosterrade (Rolduc).

Molenrechten

Tot aan de Franse tijd werd de bouw van water- en windmolens tegengehouden door deze voornoemde

rechten, waaronder het molenrecht. Aan verdienstelijke personen kon de landsheer deze rechten schenken. De Raad van Brabant verleende, op last van koning Karel V, aan Otto Wilhelmus van Strijdhagen te Schaesberg, in 1502 het recht om in Heerlen een (olie)molen te bouwen, die nog steeds bestaat. Soms wordt er voor het publiek nog gemalen, indien de vijver voldoende water heeft. Al deze molen-, water-, wind-, ban- en stuwrechten hebben in het verleden steeds voor de nodige hevige conflicten gezorgd. De eigenaar van een waterrecht mocht stuwten bouwen om verzekerd te zijn van genoeg water om de molen aan te drijven. Omdat er geen stuwhoogten waren, kwam het bovenstrooms gelegen land vaak blank te staan. Bijgevolg vlogen molenaars en landbouwers elkaar in de haren. In 1778 vaardigde de prins-bisschop van Luik daarom een besluit uit omtrent stuwpeil en het schoonhouden. Ook het ver- en gebruik van water leidde tot onenigheid tussen molenaars en dorpbewoners. Laggen twee molens tegenover elkaar, waren de problemen niet te overzien. Door een verdeling van werkdagen vond men de oplossing.

Banrecht

De landsheer verplichtte de bewoners van het ban, dit is het gebied waar dit recht gold, alle graan op de banmolens te malen. Bij niet nakoming werd het graan en het eventueel gebakken brood, in beslag genomen. Een soortgelijke situatie deed zich voor in Sittard met de bannaal-molen aldaar gelegen op de Geleenbeek, dicht bij de markt.³⁾ Banrechten werden nogal eens betwist wanneer molens kort bij elkaar stonden, zoals in Wittem-Mechelen. De Heer van Wittem, eigenaar der Bovenste-, en de Commandeur der Johannitterorde, eigenaar der Onderste Molen, sloten een verdrag in 1406 de z.g. Den Wittemschen Accordt.

Stuwrecht

Met de komst der Franssen in 1798 vervielen alle heerlijke rechten. Het nieuwe credo luidde immers: LEF (Liberté, Egalité, Fraternité). Alleen het stuwrecht bleef als een zakelijk recht bestaan. De Franse overheid droeg de bevoegdheid tot het stellen van een maximum stuwpeil, over aan Gedeputeerde Staten die deze naleving nog steeds controleert. Geknoei met dit peil wordt zwaar bestraft.

De techniek

Het waterrad wordt in beweging gebracht door de kracht van het snelstromende water. Binnen in de molen is op het rad een houten, soms een gietijzeren, kamrad gemonteerd met schuine verwisselbare houten kammen. Deze grijpen dan in de tanden van het kroonwiel met een verticale as. Op deze as zit een groot spoorwiel dat op haar beurt kleine rondsels aandrijft, die last but not least, de molenstenen in beweging zetten. Deze laatste zijn op de steenzolder geplaatst. Buiten het malen van graan werd in de molen ook papier of naalden gemaakt, olie geslagen, laken gevold, water omhoog gepompt en electriciteit gemaakt.⁴⁾ Omgekeerd evenredig is de formule met een groot verval op een kleine beek, en een grote watertoevoer in vlakke gebieden, die de uiteindelijke constructie bepalen.

Boven-, Midden-, of Onderslagtype

In Zuid-Limburg werden veel bovenslag molens gebouwd. Een bovenslagrad is opgebouwd uit twee houten of ijzeren velgen waartussen bakken van plaatijzer zijn gemonteerd. Door een goot of 'kanjel' wordt het water aangevoerd. Dit komt in bakken terecht en door het toenemende gewicht begint de molen te draaien. Veelal worden zij gevoed door stuwvijvers, o.a. bij de Olie- en Strijthagermolen. Bij maximaal stuwpeil dan kan gemalen worden tot de vijver leeg is, zeker bij hete zomers.

Werd niet gemalen, haalde de molenaar nieuw maalgoed en leverde meel af. Vaak waren zij in minder drukke tijden ook werkzaam op hun, meestal kleine, boerderij.

In vlakke gebieden met veel water komen we de Middenslag molen tegen.⁵⁾ Door een, of meer sluizen wordt het verval vóór de molen verhoogd. De toevoer naar het rad gebeurt via de maalsluis, het stuwpeil door de lossluizen die ook het overtollige water afvoeren. Zakt de maalsluis stroomt het water met kracht ter hoogte van de as op de schoepen of in de bakken. Op het laagste punt stroomt het water dan pas weg. Hier wordt dus zowel het gewicht als de stroming benut voor de opwekking van energie. Bij een volkomen effen landschap worden Onderslag molens ingezet op en beek met een grote watertoevoer. Ter vergroting van de snelheid wordt de maalsluis zo dicht mogelijk vóór het rad geplaatst. Wordt de maalsluis omhoog getrokken, spuit het water door een smalle spleet met kracht op de gebogen of rechte schoepen aan de onderkant. Om het natuurlijk verval te verhogen heeft men bij sommige molens een apart kanaal aangelegd, de zogenaamde molentak, zoals bij de

De Bauranstelermolen gezien vanaf de spoordijk van het Miljoenenlijntje circa 1960. Het aanvoerkanaal is al dichtgegroeid. Rechts nog gedeeltelijk zichtbaar de Anstelerbeek en op de achtergrond de mijn Julia te Eygelshoven (collectie Wim Nolten).

Bauranstelermolen. Met sluizen, in het begin van de molentak, of via een overlaat, kan de toevoer van water beter geregeld worden. Het graven van kanalen werd ook in de steden toegepast, zoals in Sittard en Roermond. Men had ook behoefte aan drink- en bluswater! Rond 1850 werden vele rechten afgekocht door industriëlen, die daardoor in het bezit van goedkope energie kwamen voor hun bedrijven. Complete fabrieken werden door technische ideeën, met name van het (horizontale) turbinerad, van stroom voorzien. De graanmolens waren veelal familiebedrijven die van vader op zoon overgingen. Het vak werd thuis geleerd, naast een 'stage' elders als knecht. Eenmaal vakman en voorzien van de nodige pecunia, kon men een molen huren of zelfs kopen. Voor het werk verkreeg de molenaar als maal- of scheploon een zeker deel van het meel, dat molchter, mulchter, molster of molter genoemd werd.

Alvorens de geschiedenis van het geslacht Eijdem, in het bijzonder van diegenigen die als molenaar gewerkt hebben, te beschrijven dienen we heel ver terug in de tijd te gaan. Als oudste geschreven bron voor onze omgeving kennen we een 12e eeuwse chroniek, de zogenaamde 'Annales Rodenses' uit het jaar 1104. In het voorbije jaar 2004 werd derhalve het 900-jarig bestaan gevierd van de abdij Kloosterrade, alwaar deze bron zijn oorsprong vindt. Het was immers voor de abdij van het grootste belang om haar bezittingen, en de daaraan verbonden verplichtingen, zo nauwkeurig mogelijk te noteren. In 1143 is er namelijk voor het eerst sprake van een molen die aan de abdij geschonken werd. Hierop komen we later terug. Over het ontstaan en het verdere wel en wee van deze abdij is veel geschreven in de loop der tijd en zij bevatten vele gegevens omtrent deze streek.⁶⁾ Ook andere auteurs hebben zich intensief bezig gehouden met de omgeving van de abdij en daarover gedegen publicaties het licht doen zien, o.a. Moonen.⁷⁾ Uit zijn werk kunnen wij een aantal feiten op een rijtje zetten, waarbij we onderscheid moeten maken tussen de gelijknamige boerderij en molen, die beide inmiddels gesloopt zijn. In het verleden is het echter aannemelijk dat beiden voorheen bij elkaar gehoord hebben als een bezit van de Kloosterrader abdij ten tijde van abt Erpo, die van 1141 tot 1178 als 6e abt resideerde. Hij was

geboortig van Maastricht en voerde hervormingen door, o.a. het inkorten van de lange gebeden en verzachten van de tucht. Zijn voorganger was Johannes van 1137 tot 1141 en zijn opvolger Rutgerus van 1178 tot 1217. Pastoor der St. Lambertusparochie in deze periode, zo rond 1150 ene Henricus de Herle(!).

De Bauranstelerhof

Deze hof is ook bekend onder de naam van Onderst Anstel, waarover nagenoeg niets bekend is. In 1143 is er wel nog sprake van een 'curtis' (boerderij) in de nabijheid, maar zij werd korte tijd daarna afgebroken. In 1500 wordt deze hoeve genoemd als '*der groete hoeff van den Anstellen*'.⁸⁾ Omstreeks 1512 schreef men '*zer Groisser Anxstellen*'.⁹⁾ Rond 1520 is de schrijfwijze '*ter Astelen*'.¹⁰⁾ Aan het einde van de 16e en de hele 17e eeuw wordt de naam '*Underste Anstel*' gebruikt.¹¹⁾

In het midden van de 17e eeuw kwam deze hoeve in het bezit van de familie van Berge van Trips. Daarom treft men soms de naam '*Tripsen Anstel*' of ook wel '*Anstel van Trips*' aan als aanduiding voor deze hoeve.¹²⁾ Vermoedelijk ten gevolge van brand werd in 1714 een nieuwe hoeve gebouwd. Dit volgens de muurankers bij de bouw, gedeeltelijk in vakwerk, op een ondergedeelte van baksteen en met een eenvoudige schouw.¹³⁾ Zij werd later gedeeltelijk gewit en was gelegen om een gesloten binnenplaats (carré) en voorzien van halfronde- en rechthoekige vensters met hardstenen dorpels.¹⁴⁾ De toenmalige pachter was Joannes Baur. Geboren rond 1640, vanaf 1694 pachter en overleden tussen 1715 en 1720, gehuwd met Maria Nellis. Zijn broer Frans Godefridus wordt zijn opvolger en is pachter tot 1694.¹⁵⁾

De naam van deze pachter werd naderhand synoniem voor deze boerderij. Echter de naam '*Onderste Anstel*' bleef ook in gebruik zodat er meerdere namen voorkomen, zoals '*Baur Anstel*' naast '*Tripsen Anstel*' en '*Unterst Anstel*'. In 1924 nog als '*Boeren Anstel*'. Tot aan de sloop in de vijftiger jaren van de vorige eeuw bleef zij echter in de volksmond algemeen bekend als Bauranstel. Velen kennen deze boerderij ook nog onder de naam van de gebroeders Sjeng en Funs Jaminon en zelfs 'Nickses-hof'.

De eerste leenmannen dateren vanaf 1500. Toen werd Johan Prick van Geitzbach (van Geitzbaich/Gitsbach, onder Heerlen) genoemd als leenman van o.a. de grote hoeve van Anstelen met 1300 morgen land, dit is ca 260 hectare. Aan dit leen had de heer rond 1520 zijn dienst met paard en harnas en bij ontvangst van het leen een goudstuk. In 1671 was de grootte van het leen 120 morgen en werd als stokleen betiteld. Deze naam geeft aan dat het afgesplitst werd van het originele leen, althans gedeeltelijk. De boerderij en de molen hebben altijd tot Rolduc, later tot de parochie St. Lambertus en de gemeente Kerkrade behoort.¹⁶⁾ Maar in de praktijk gebeurde het wel vaker dat de parochianen ter kerke gingen in het naburige Eyselshoven en daar hun kinderen lieten dopen. We zien dit ook gebeuren bij de nazaten Eijdem: geboren in Kerkrade, gedoopt in Eyselshoven. Een feit waartegen de pastoor van Kerkrade bezwaren had vanwege gemiste inkomsten...

De Bauranstelermolen

De oorsprong

In 1143 schonk jongeling Hildebrandus, een ministeriaal¹⁷⁾ van Henricus van Limburg, aan de abdij een molen en hoeve. Zoals we zagen werd de hoeve afgebroken. Bij de molen behoorden nog 3 morgen land. Molen en land lagen aan deze kant van de Anstel, gezien vanuit Rolduc, maar kort na de schenking de molen geplaatst aan de overkant van de Anstel met die 3 morgen.¹⁸⁾ De Ansteler oliemolen wordt al in 1146 vermeld als molen van de abdij samen met de Hammolen.

Over een molen te Eyselshoven is ook reeds sprake in 1546 wanneer de Heer van Bongard daaromtrent inlichten vraagt bij de Keurkeulische Mankamer te Heerlen.¹⁹⁾

De Baalsbruggermolen gezien in de richting van Herzogenrath tegen de stroomrichting in met de sluisen open. Rechts nog zichtbaar het gat van de molenas; in de aanbouw de turbine die inmiddels is verzand (collectie Wim Nolten).

Daarnaast bestond er ook nog de aloude Baalsbruggermolen.²⁰⁾ Andere molens in het bezit van de abdij waren de Strijthagermolen, die op Kerkraads gebied lag, en de Brugmolen, die later aan Erenstein kwam. Deze Brug- of Broekmolen, was in bezit van Victor de Grand Ry gehuwd met Maria Colen, die het vruchtgebruik bezat. Toen was pachter Peter Mathijs Eijdem, later zijn weduwe en na 1900 Leonard Eijdem.

De schrijfwijze

Als naamgever fungeert de ernaast gelegen Anstel(er)beek. De naam van de molen verschijnt als volgt: '*molendium*' (1143), '*oliemeulen van Trips*' (1722), '*Anstel öhlmüllen*' (1764), '*Hopeler molen*' (1771) en '*Baur-Ansteller mühl*' (1796). In de kom van Eyselshoven herinnert, sinds 1919 de Molenweg hieraan, die naar de Boeranstelermolen leidde. Eveneens in de kom gelegen de Anselderlaan, sinds 1959, die evenwijdig loopt aan de Anselderbeek.²¹⁾ In het Anstedal, ter hoogte van het stift St. Elisabeth, lag in een ver verleden het Huis Anstel, de zetel van het geslacht van Anstel. Beiden ontleenden hun naam ook aan de meanderende Anstelbeek.²²⁾

De molen

Zoals we zagen maakte de molen deel uit van de hoeve en was zij gelegen nabij de buurtschap Hopel in het noordelijk deel- en op Kerkraads grondgebied, dichtbij

het dorp Eyselshoven. Het in gedeeltelijk vakwerk uitgevoerde gebouw was in baksteen opgetrokken en in een der vleugels, die de binneplaats omsloten, bevond zich de watermolen. De molen lag op de Anselderbeek, die zich ca 30 meter daarvoor boven in twee takken splitste. De rechtersloep liep naar de molen, met alleen een maalsluis.

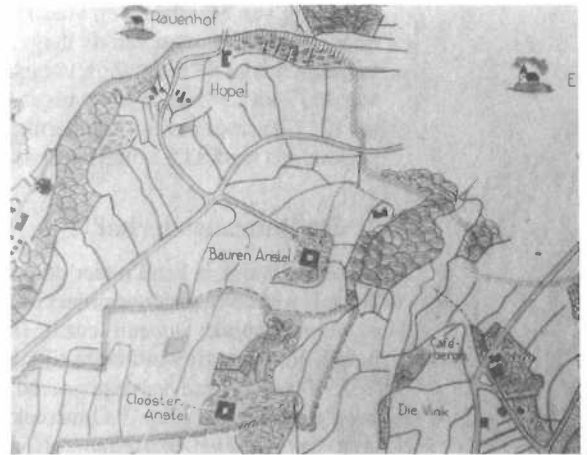
In de doorgaande linkertak was een verdeelwerk met twee lossluizen. De molen had een bovenslagrad met een diameter van 3,10 m. en een breedte van 1.10 m., een houten gangwerk en twee koppels maalstenen. In 1805 kwam een 2e rad, dat bij de 1e peiling in 1854 afgebroken was.²³⁾ Na 1900 kwamen er mijnverzakkingen, waardoor het rad onregelmatig draaide. In 1931 werden het rad en gangwerk vervangen, op kosten van mijn Laura & Ver., door een turbine met ijzeren maalstoel en één koppel maalstenen met riemtransmissie. Kort na WO II veranderde ook de loop der beek en kreeg men gebrek aan water. In 1954 verkocht 'd'r müele Joep' zijn bezit aan L&V, die het liet vervallen en uiteindelijk slopen. Aan dezelfde beek lag ook de eigenlijke Eyselshoverner molen, in bezit van het huis Rimbürg. De heer Joppen de Beegden had het recht om een nieuwe molen te bouwen, hetgeen niet gebeurde.²⁴⁾

De eigenaars

Lange tijd is ons niets bekend omtrent de vroege eigenaren der molen. Met de hof Bauranstel kwam ze tenslotte in bezit van de familie van Berghe van Trips. In 1706 liet baron van Trips een waterval aanleggen aan het einde van Klooster Anstel, boven de rivier de Anstel, ten behoeve van zijn molen.²⁵⁾ Van 1722 tot 1766 wordt gemeld dat baron van Trips een jaarlijkse cijns moest betalen van 3 vaten haver, vanwege zijn oliemolen gelegen naast hoeve 'Onderst Anstel'.²⁶⁾ Rond 1762 zou de molen wederom aan de abdij gekomen zijn.²⁷⁾ Tot aan de Franse tijd bleef zij in haar bezit. In 1794 werd het gebied door de Fransen veroverd op de Oostenrijkers. De Fransen confisceerden de kloostergoederen die tot Staatsbezit werden verklaard en daarna in het openbaar verkocht werden. In de periode 'Eijdem's' wordt dan Frans Eijdem's de nieuwe eigenaar. Daarna volgden Pieter Joseph Eijdem's tot 1850; Nicolaas Joseph Eijdem's tot 1880; Pieter Joseph Eijdem's en mede-eigenaren tot 1882; Antoon Joseph Eijdem's (x Anna Maria Willems) tot 1915; Antoon Joseph Eijdem's (x Maria Catharina Franssen) tot 1925 en als laatste Caspar Theodoor Joseph (x Irmgard Kersten) tot 1954.²⁸⁾

De pachters

Joannis Rolins/Reulings wordt op 7.12.1719 'ex Molendino prope ünterst Anstel' genoemd. Mogelijk afkomstig van een molen onder Heerlen? Catharina Ernst is pachteresse van de molen te Eyselshoven op 13.5.1732 en is gehuwd met Minis (Dominicus) Henckens. Van 1740 tot 1742 als pachter Bernardus Reulings, gehuwd met Margaretha Römgens. Tussen 1743 en 1744 staat de molen leeg. Rond 1762 komt de molen aan de abdij Kloosterrade. Van 1764 tot 1768 als pachter genoemd Nicolaus Driessen, gehuwd met Joanna Neuers. Circa 1774 wordt de molen vermeld op de z.g. 'Ruvigny' kaart. De volgende pachter is Petrus Kerren, gehuwd met Antonetta Solbach van 1778 tot

Gedeelte van de "Ruvigny" kaart uit circa 1774. De originele kaart is verloren gegaan. Een gekleurde kopie berust bij de auteur (collectie Wim Noltén).

1783. Op 21.11.1789 overleed te Kerkrade Maria Sibilla Bahnen vidua (weduwe) van Petri Melchers, met de vermelding: 'Villica in Bauern Anstell'. Circa 1796 Dionysius Henckens, gehuwd met Anna Barbara Melchers, allen zonder inwonend personeel.²⁹⁾ Dionysius Henckens ged 24.1.1763 Eyselshoven, ovl 9.8.1842 ald., 80 jaar oud, tr. 6.7.1793 Heerlen Anna Barbara Melchers, ovl 20.9.1811 Eyselshoven.³⁰⁾ Tussen 1796 en 1802 vermeld als de 'Ansteler-Oligmüle' op de z.g. Tranchot & Müfling kaart, twee franse legerofficieren onder Napoleon.

Gedeelte van de Tranchot & Müfling kaart (nr. 75 Herzogenrath) uit circa 1804 met daarop vermeld de "Ansteler Oligmühle" aan de Anstelerbeek (collectie Wim Noltén).

Van voormelde pachter Reulings zijn gegevens bekend, daar hij ook uit een molenaarsfamilie stamde en men vaker onderling een huwelijk aanging.³¹⁾ Op 23.1.1696 gedoopt te Eyselshoven, ovl 17.1.1760 Eyselshoven, tr. 20.2.1719 Eyselshoven met Margaretha Römgens gedoopt 10.2.1692 Eyselshoven, ovl 1.3.1758 Eyselshoven, dochter van Joannes en van Catharina Nelis.³²⁾ Hij is op 23 januari 1752 getuige bij de aankoop van de Tripsershof (!) onder Eyselshoven op de Bungerskull.³³⁾ Zijn vader Bernardus, was ook molenaar van 1686 tot 1695 te Rimbürg op de banmolen ('Zwangsmühle am Burgtor') tegenover het kasteel.³⁴⁾

Resumé acht generaties molenaars Eijdemans op Bauranstelermolen

1e molenaar

EIJDEMS Nicolaas Joseph ged 29.7.1783 Kerkrade, ovl 28.7.1858 Eygelshoven-aan de Stegel, tr. 13 Floréal An XIII [3.5.1805] Eygelshoven **MOSTARD** Maria Anna Josepha ged 14.9.1784 Eygelshoven, ovl 9.12.1856 Eygelshoven-Einde/Stegel

2e molenaar, broer van 1e molenaar

EIJDEMS Johannes Petrus Joseph ged 23.12.1788 Heerlen, ovl 10.2.1847 Kerkrade, tr. 4.12.1817 Schaesberg **PÖSCHKENS** Maria Anna ged 17.2.1782 Schaesberg, ovl 18.12.1839 Kerkrade

3e molenaar

EIJDEMS Pieter Mathias geb 2.6.1818 Kerkrade, ovl 22.2.1875 Kerkrade, tr. 23.4.1847 Eygelshoven **WILLEMS** Christina geb 1.3.1812 Eygelshoven, ovl 30.1.1890 Kerkrade

4e molenaar, broer van 3e molenaar; beide zonen van de 2e molenaar

EIJDEMS Nicolas Joseph geb 8.3.1822 Kerkrade, ovl 20.12.1879 Eygelshoven, tr. (1) 7.2.1850 Eygelshoven **RÖMKENS** Anna Catharina Josepha geb 12.10.1826 Nieuwenhagen, ovl 23.12.1869 Eygelshoven, tr. (2) 14.7.1879 Kerkrade **DALEMANS** Gertrude geb 23.2.1844 Nederweert

5e molenaar

EIJDEMS Pieter Joseph Hubert geb 26.6.1851 Kerkrade, ovl 24.8.1899 Kerkrade, tr. 9.4.1880 Kerkrade **BECKERS** Anna Gertruda geb 12.9.1850 Scherpenseel (D), ovl 3.12.1886 Eygelshoven

6e molenaar, broer van 5e molenaar; zonen van de 4e molenaar

EIJDEMS Anton Joseph geb 2.1.1855 Kerkrade, ovl 17.11.1914 Kerkrade, tr. 15.7.1881 Kerkrade **FRANSSSEN** Maria Catharina geb 14.6.1857 Kerkrade, ovl 29.8.1923 Eygelshoven

7e molenaar, zoon 6e molenaar

EIJDEMS Caspar Theodoor Joseph geb 13.3.1885 Ubach over Worms, ovl 29.8.1963 Kerkrade, tr. 17.4.1917 Ubach over Worms **MEULENBERG** Anna Catharina Hubertina geb 13.9.1893 Nieuwenhagen, ovl 22.2.1947 Eygelshoven

Afbraak van de "Egelse Mühle" in de jaren zestig van de vorige eeuw (collectie Wim Nolten).

Huize de "Anstelmolen A.D. 1957" met schoepenrad in 1989 gelegen aan de Molenweg te Kerkrade-Eygelshoven, gebouwd door de laatste molenaar (collectie Wim Nolten).

8e en laatste molenaar, zoon van 7e molenaar

EIJDEMS Guillaume Jozef (Guill) geb 24.4.1926 Eygelshoven, ovl 18.3.2003 Heerlen, tr. 16.6.1955 Kerkrade **KERSTEN** Irmgard Maria geb 8.9.1931 Kerkrade-Chevremont

Noten

1. Gedeeltelijk tekst ontnomen aan J.H.Meessen, in: *Wiek en Rad Mozaïk van molens in Limburg*, uitgave door DSM, Heerlen 1984 onder auspiciën van de Molenstichting Limburg
2. Bouillon: gelijknamige stad aan de Semois in de Ardennen (provincie Luxemburg) met kasteel uit de 11e eeuw door Godfried van Bouillon verkocht aan prins-bisschop Othert van Luik. [Summa 1974, deel 3, p.325]
3. Jos Habets *De bannaalmolen van den Hertog van Gulik te Sittard*, in: de *Msg* 1892, p.51
Mechelse molenaar wordt stroomproducent, *Dagblad De Limburger* 13 januari 2005
De Mechelse molenaar Raoul Schyns heeft een waterkrachtcentrale in de Commandeurs-molen die zo'n vijftig gezinnen van stroom voorziet. Op jaarbasis produceert dik 200.000 kilowattuur. Het verval ter plaatse is 3,5 meter en de molen draait 24 uur per dag.
4. Een uitzondering vormt de Neuborger Watermolen in Gulpen, gesticht in 1712, waar het verval ruim 4 meter bedraagt. Sinds 1850 ook banmolen. Nu bekend onder de naam van 'Pannenkoekenmolen'. Zij wekt stroom op via een generator. [L.D. 9.5.1998]
5. J.A.K. Haas *Schets van de geschiedenis der abdij Kloosterrade*, Maastricht 1986
7. N. Moonen *Bijdragen tot de geschiedenis van Kerkrade. Deel I. De geschiedenis van Kerkrade in vogelvlucht tot aan de*

- Franse tijd (1796), Kerkrade 1975/1983 en ibidem Deel II De leen- laat- en cijnsgoederen te Kerkrade vanaf ca 1100 tot 1796. Een analytisch bronnen-onderzoek, Kerkrade 1982/1983 en Facetten van Kerkrades verleden, Kerkrade 1995, p.75/76*
8. Moonen, a.w. [ARAB, CdC (Rekenkamer) 574, folio 8 recto]
 9. Moonen, a.w. [ARAB, Leenhof van Brabant 5492, folio 1 recto]
 10. Moonen, a.w. [ARAB, CdC (Rekenkamer) 575 folio 10 recto]
 11. Moonen, a.w. [RAL, LvO 2464]
 12. GAK, Archief St. Lambertusparochie, voorlopig inv. nr. A 29 en 'Gemeenteboek 1771' [Dit laatste is in mei 2005 uitgegeven door de St. Fontes Rodenses als Kadasterboek 1771 als dubbel CDROM. Fotografie: Hub Koken. Indexen: Wim Nolten]
 13. Voorl.(opige) lijst der Ned.(erlandse) Monumenten van Geschiedenis en Kunst 1926, p.168; zie ook: Louis Baron de Crassier et du S.E.R. *Dictionnaire Historique du Limbourg Neerlandais de la période féodale a nos jours*, in: Publ. 1932, 229. ['Boeren Anstel. La ferme actuelle date de 1714. En 1762, elle appartenait à la douairière de Berghe-Trips d'Anstel; peu après, fut achetée par l'abbaye de Rolduc; et à la fin du XVIIIe siècle par les Français, elle fut vendue comme bien national']
 14. W. Marres en J. van Agt *De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst*, Deel V, 1962, p.314
 15. May Quaeflieg *En d'r Boer heë boeëret wieër . . .*, Landgraaf 2002, p.25-34 [luchtfoto p.33]
 16. Mr. B.H.D. Hermesdorf *De Index der Notitia Status van Abt Nicolaas Heyendal*, in: Publ. 1933, p.55 [Pars prima (Deel 1); Caput 10mum (Hoofdstuk 10) De villa de Anstelen. Eius origo, quantitas, onera, proventus, transpositio in alium locum. f(olio) 216(-219)]
 17. Ministerialen = dienstlieden
 18. Annales Rodenses, folio 18 recto
 19. Jos H(abets) *De landhoeve Wijgelrade onder Bingelrade*, in: de Msg 1884, p.983
'Den 19 October 1546 verscheen de Heer van Bongard in de keurkeulsche leenkamer van Heerlen en verlangde te weten van den stedehouder en de laten Reinart van Goer, Henrich von Zevel, Johan van Swarzenberg, Willem van Raboutraedt en Ulrich van den Hoff: zo vorderde hij inlichtingen over den Molen van Eijgelshoven. Waarop geantwoord werd als vooren. Waarop het leenhof antwoorde dat om wettig met die zaken bekend te worden, hij zich moest voorzien van een bevelschrift door den keur-vorst van Keulen afgegeven; daarmede zoude hij bij de kamer van Heerlen desaangaande alle ophelderingen kunnen bekomen'. Willem van den Bongard volgde deze raad op en deed aanspraak op zijn rechten op de Heidense goederen. Op 6 augustus 1547 volgde voorlezing van een geschrift gedagtekt Paffendorf 1574 (1547!) en verkreeg op 4 maart 1548 het goed Wigelrode. [Mogelijk dat het geschrift nog nadere informatie m.b.t. de molen van Eygelshoven bevat, W.N.]
 20. D.J.M.de Boer *Baalsbruggermolen 888 jaar geschiedenis*, Kerkrade 1992
 21. L. Augustus, *De straatnamen van Kerkrade Tekst en Uitleg*, Kerkrade 1998, p. 24, 104
 22. H.J.M. Frusch *Beschouwingen over het eerste geslacht der Heren van Anstel ca. 1075 - ca.1375*, in: UIT KERKADÉ'S VERLEDEN, Kerkrade 1967, p.23 e.v.
 23. RAL, ABPL (Archief Provinciaal Bestuur van Limburg), inv.nr. 7714 en 11812
 24. P.W.E.A. van Bussel *De molens van Limburg*, Eindhoven 1991, p.243
 25. Archief Rolduc, Kloosterrade, Handschriften 10, p.218
 26. ARAB, CdC (Rekenkamer 45158, folio 3 recto)
 27. Vermoedelijk volgens Duikers: *Geschiedenis van Kerkrade*
 28. P.W.E.A. van Bussel, a.w., p.242 (Notenapparaat 1-12, p. 747)
[van Bussel vergist zich op p.242: hoeve i.p.v. molen (!) en Rönkskens = Römkskens A.C.J.; idem p.243 hoeve i.p.v. molen (!)]
 29. GAK Archief St. Lambertusparochie Kerkrade, voorlopige inv. nrs A 29 t/m A 43.
 30. Wim Nolten *Voor- en nageslacht van luitenant Joannes Leonardus Henckens (IVb.)*, Bijlage bij *Luitenant Henckens * Eygelshoven 1780 + Breda 1864*, Uitgave Stichting 'Eygelshoven door de eeuwen heen', Kerkrade-Eygelshoven, november 2004
 31. Petrus Eydens tr. 12.1.1740 Marienberg (D) Anna Maria Rörings en Petrus Lambertus Eijden tr. ca 1788 Würm met Maria Anna Rörings. De dames stammen uit dezelfde familie. Een molenaarszoon trouwt nu eenmaal met een molenaarsdochter vanwege de werkervaring
 32. Wim Nolten *Genealogie Reulings*, Heerlen, Driekoningen 1984, p.49
 33. RAL LvO 5427 folio 62vo/63ro (30.6.1789)
 34. H. Hanssen *Die Rimburg*, etc., 1912, p.255

A.P.L. PAQUAI

Kerkhoven in Zuid-Limburg

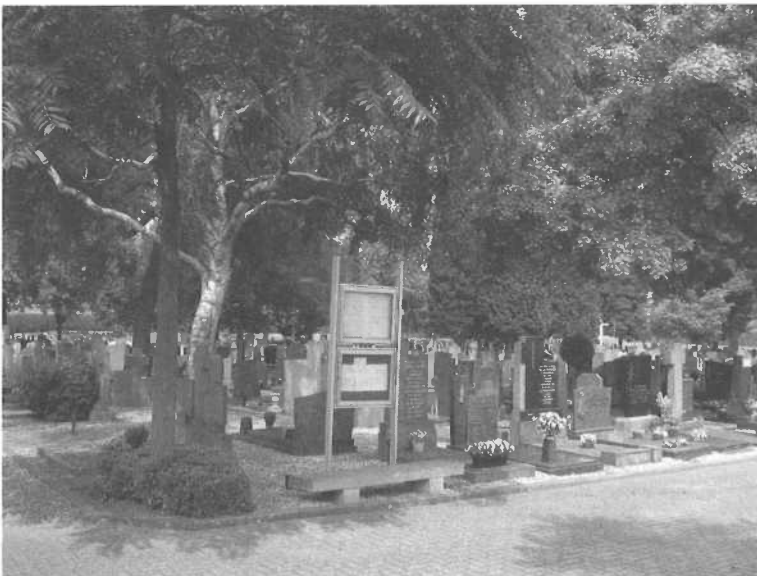
(vervolg)

Kerkhof HEER tot april 1999

Naam	Voornamen	Geb. dat.	Partner	Ovl. dat.
Bleeser	Mathieu	18980717	Engelshoven van Gertruda	19770323
Bleeser	Wilhelmina	19030831	Essers Joannes H.	19940622
Bleeser	Hubertus	19031201		19800209
Bleeser	Frans	19041128	Bonten Louise	19730901
Bleeser	J.L.	19050213	Thans M.C.	19771129
Bleeser	Antonius	19061225	Essers Hubertina	19750916
Bleeser	Maria Josephina	19120508	Caris Antonius	19810308
Bleeser	Wum	19151126	Beks Lies	19850509
Bleeser	Maria	19210320	Puts Johannes	19940115
Bleeser	Lina	19350216	Corsius Toon	19911001
Blom	Petrus	18910530	Haesen Maria	19860130
Blom	Annie	19330612	Driessens Emiel	19971020
Bodden	Maria	19141024	Hendrix Harrie	19951204
Bodelier	Anna	19061113	Engelshoven van Joannes	19730322
Boelen	Theodore	18990613	Coninx Elisabeth	19720613
Boer de	E.M. (Rinus)	19530527	Visser Nancy	19980717
Boers	Pie	19080710	Vossen Jeske	19970703
Boers	Harrieke	19430819		19451218
Boers	Bert	19490328	Ongehuwd	19960123
Boesten	Annie	19300621	Werf van de Harmen	19950513

Bogaert van	Bertha	19110000	Puts Joannes	19840000	Boorn van den	Hubertus J.L.	18790911	Kreuwels	19641023
Bogaert van	Bert	19111014	Castro Nelly	19950630				Elisabeth	
Bogman	Hubertus	18720301	Piters Agnes	19321203	Boorn van den	Maria	18970203	Brouwers	19730721
Bogman	M.Johanna A.	18980419	Visser Joseph J.L.	19781216		Elisabeth		Joannes Hubertus	
Bogman	Martin	19000725	Everaers Maria	19631030				Christiaan	
Bommel van	Maria	19281128	Meesters	19890218	Boorn van den	Giel	19050426	Ongehuwd	19990219
	Elisabeth		Nicolaas		Boorn van den	Maria	19060306	Prikken Hubertus	19880205
Bongers	Sjef	19270916	Ummels Tina	19881013		Anna Hubertina			
Bonhomme	Annie	19090804	Harmes Nicolas	19970823	Boorn van den	Vic	19171201	Triepels Mia	19950419
	Marie Julie		Virginius Frederi		Borro	Maria Th.	18980608	Daemen	19590327
Bonten	M. C. (v)	18440605	Engelshoven van	19350319				Joseph J.	
			P.H.		Borro	Charles Hubert	19180823	Coninx Maria	19911108
Bonten	M. Elisa	18690530	Schurgers	19590309	Borro	Jo	19270000	Schrijnemakers	19810000
			Pieter H.					Lily	
Bonten	Maria	18701227	Leijsen	19500902	Bos	Mathias	18990918	Luyten Catharina	19610223
			Leonardus		Bos	Mathie	19340615	In de Braeck Els	19900415
Bonten	Maria	19000501	Vliegen Joseph	19700423	Bosch	Hub	19111020	Cimmermans	19990302
			(+ < 19700423)					Netteke	
Bonten	Louise	19020910	Bleeser Frans	19880815	Bosch	Thimo	19891113		19980413
Bonten	Elisabeth	19041228	Engelshoven van	19770311	Bosch van den	Anna	18780000	Smeets Hubertus	19640000
			Petrus		Bosch van den	Joh.	18820801	Ramakers Maria	19660915
Bonten	Sjo	19070223	Schurgers Fien	19840605	Bosch van den	Winand	18850000	Biesmans	19420000
Bonten	Godefridus	19100000	Heuts Louisa	19930000				Elisabeth	
Bonten	Fons	19121229	Geijzelaers Maria	19940603	Bosch van den	Frits	18920117	Savelberg Elisa	19760325
Bonten	Gertruda	19130316	Bruijnen	19840711	Bosch van den	Mathieu	19110103	Sarnee Cornelia	19730409
			Theodorus		Bosch van den	Lies	19111121	Coumans Pie	19850305
Bonten	Maria	19210017	Lieshout van J.	19481019	Bosch van den	Lies	19111121	Thiessens Jac	19850305
Bonten	Jeanke	19380116		19420816	Bosch van den	Harie	19140000		19760000
Boom van den	Juul	19390000	Schoenmakers	19740000	Bosch van den	Bertha	19170701	Dassen Giel	19720513
			Felix		Bosch van den	Bér	19180810	Schmitz Annie	19900213
Booren van de	Netty	19190710	Haenen Harie	19970618	Bosch van den	Johannes	19190424		19680109
Booren van den	Victor	18921113	Ringhs Anna	19791030	Bosch van den	Maria	19210504	Haaf ten Joseph	19981025
Booren van den	Frans H.	18950319	Meulen van der	19680218	Bosch van den	Harrie	19240116	Emons Louise	19891114
			Anna Is.		Bosch van den	Christiaan	19251116	Saive Ida	19760903
Booren van den	Johannes H.	19040000	Pasmans	19670000	Bosch van den	Mathieu	19260830	Verstappen	19760916
			Elisabeth H.					Johana	
Booren van den	Anna	19040312	Hooren van	19890905				(+ < 19760916)	
			Harry		Bosch van den	Conny (m)	19561218	Ongehuwd	19790517
Booren van den	Hubertina	19140619	Aarts	19600823	Bosch v.d.	Maria	18620000	Konings	19390000
Booren van den	Flora	19201125	Lardenoye Bèr	19910104				Johannes	
Booren van den	Frans	19270128		19860507	Bossenhoven van	Marij	0	o.k.	0
Booren van der	Maria	18740423		19621206	Bost	Joep	19280000	Janssen Tilly	19950000
Booren van der	Joannes	19050000	Coumans Maria	19780000	Bouchoms	Lambertus	19090511	Engelshoven van	19920000
Boorn van den	Catharina	18720221	Nijssen Willem	19460108		Josephus		Maria	
					BoulBoulle	Mathias	19120909	Savelkoul Mia	19880422
					Boumans	Sylvia	0	Heuts Pierre	0
					Boumans	Anna Maria	18980724	Beckers	19820826
								Johannes Hub.	
					Bout	Ernst	18990926	Moedjajani	19750807
						Stephanus		Cornelia	
					Bout	Cornelis	19241011	Han Lucie	19790810
					Bouvier	Tiny	19320705	Janssen Jean	19970811
					Bovens	Cecilia	18750720	Kerckhoffs	19420404
								Nic. Hub	
					Bovens	Leonardus	18770913	Habets Elisabeth	19590731
					Bovens	P.H.	18780829	Bergen van H.H.	19421129
					Bovens	Elizabeth	18791102	Habets Matheus	19371005
					Bovens	Joannes	18820608	Frusch Theresia	19710327
					Bovens	Annet	18870000	Ubachs Jozef	19730000
					Bovens	Christiaan	18900517	Hermans Anna	19711024
								(+ < 19711924)	
					Bovens	Marieke	19050000	Broux Sjeng	19750000
					Bovens	Christiaan	19061115	Piters Josephina	19970330
					Bovens	Helena	19100801	Lardenoije Petrus	19900901
					Bovens	Sjeng	19111230	Luijten Agnes	19841207

Bovens	Christina	19120327	Heuts Jac	19760917	Bruins	W.L.M. (m)	19220201	19981015
Bovens	Sjef	19150803	Buisse Rinie	19850918	Bruls	Jef	19211206	Bremers Dorien 19920220
Bovens	Paulina I.	19170000	Voncken Matheus	19960000	Bruls	Anna	19220113	Velden van de 19910108 Cornelis
Bovens	Elisabeth	19181113	Loo van Willy	19911209	Bucly	Sjer	19280824	Prevaas Annie 19961117
Braakhuis	Maria	19170517	Kuip van der Andries	19941126	Budij	Anna	18831106	Brandts N.N. 19660326
Braek in de	Elisabeth	19010000	Prevaas Petrus	19420000	Budy	Pierre H.	18961031	Walraven 19710324 Elisabeth
Braeken	Elisabeth	19011209	Engelshoven van Joseph	19711222	Budy	Pie	18980316	Gerets May 19770511
Braeken	Gertrudis	19030909	Coolen Willem	19810108	Budy	Harie	19020509	Heusschen Anna 19780303
Braeken	Mark	19661024		19980830	Budy	Peter	19521216	Jansen 19920930 Guillemine
Braham	Angelina	18940602	Dirix Hubert	19820104	Budy	Fred	19550305	N.N. 19840810
Braken	Johannes Hub.	18931014	Walraven Maria Hub.	19760220	Burgmeijer	Riet	19490401	Knooren John 19721208
Braken	Petrus H.	18951228	Thehu Josephina M.	19680713	Burlet	Ferdinand	19200418	Walraven 19860806 Josephina
Braken	Annie	19230713	Beckers Ger	19971204	Busio	Joseph	19201217	Smeets Ida 19860601
Braken	Bèr	19241022	Ongehuwd	19950829	Bux	Tonnie	19190000	Ummels Anna 19890000
Brandts	Paulina	19210101	Frissen Pie	19901012	Buyzers	J.H.A. (m)	18950000	Jongen M.L.J. 19690000
Branje	M.J. (v)	19140712	Dreezens Harrie	19930214	Cadier	Gertrudis	18970223	Aerts 19681203 Johannes W.H.
Brans	Maria	18900000	Adang Guillaume	19600000	Caldenborgh van Fer		19031017	Heijnen Elisa 19830502
Breda van	Herman	19040825	Geldorp van Annie	19800418	Caris	Antonius	19111004	Bleeser 19910616 Maria Josephina
Breda van	Paula	19511123	Ongehuwd	19681112	Caris	Tina	19200727	Clermonts Leo 19950906
Breinl	Rosa	18940818	Schweitzer Michel	19771121	Caris	Bea	19540601	19650306
Bremers	Hubertus	18890221	Vossen Josephina	19650712	Carré	Jeanne C.M.	18880310	Perot 19690719 Georges J.P.
Bremers	Gerardus	18910126	Haenen Sophia	19661024	Castro	Nelly	19180318	Bogaert van Bert 19830725
Bremers	Nicolaas	18950620	Weerts Catharina	19670623	Ceulemans	Arnoldus	19010829	Hermans Anna 19890926
Bremers	Christien	19160301	Geelen Pie	19971213	Ceulemans	Harie	19250000	Hanselaar Fiena 19940000
Bremers	Riet	19270304	Hautvast Jean	19900611	Chauvigny de	Gerardus	18911123	Sevrien 19680802
Breuls	Maria	18730000	Prikken Gerard	19360000	Blot de			Jeanne M.
Breuls	Willem	18780111	Schmeitz Maria Catharina	19590207	Chauvigny de	Hans	19260306	Ongehuwd 19850717
Breuls	Josephina	19040000	Beckers Bartel	19970000	Blot de			
Breuls	Pierre	19070831	Nijssen Tinij	19731024	Chavagne	Pierre	19321003	Bosch van den 19970319 Annie
Brink van den	Alida E.	18910905	Ongehuwd	19761121	Cimmermans	Netteke	19100921	Bosch Hub 19810723
Brink van den	Engelina A.	18921228	Ongehuwd	19810217	Claessen	H.	19270000	Mertz W. 19820000
Broeck van de	Ireen	19530323	Krans Jef	19960917	Claessen	Bèr	19290125	Gulikers Annet 19990315
Broens	Bert	19441202	Hoorn van Christine	19930806	Claessen	Funs	19600524	Ongehuwd 19960725
Bronckers	Johanna Maria Hubertina	19060119	Wissen van 19550613 Pieter		Claessens	Pieter H.	18760113	Meijer 19180825 M. Theresia H.
Bronckers	Anna	19080406	Gulikers Alfonse	19790215	Claessens	Johannes	18901108	Wissen van 19681119 Elisabeth
Bronckers	Hubertina	19080501	Albertz Jacques	19910812	Claessens	Pierre	19250818	Mullers Mia 19831024
Bronkaets	Maria I.	19000604	Engelshoven van Willem H.	19571026	Claessens	Tonny	19360902	Ongehuwd 19830625
Brouns	Ida	19150930	Smeets Josephus	19940515	Clark	Ray	19460505	Orval TH 19970210
Brouwers	Joannes	18760404	Janssen Maria	19380731	Clermonts	Leo	19191025	Caris Tina 19590304
Brouwers	Hubertus		Catharina Hubertina		Clermonts	Wiel	19410000	19900000
Brouwers	Joannes	18861020	Boorn van den Maria Elisabeth	19700201	Clermonts	Ineke	19650000	Ongehuwd 19850000
Brouwers	Hubertus Christ				Closset	Harrie	19231123	19961101
Brouwers	Joh.	18930412	Heuts Maria	19350108	Cobben	C. Jacobus	19151012	Hendrix Elisabeth 19501111
Brouwers	Petrus	19031220	Tummers Alice	19650902	Cobussen	A.W.	19001206	19611023
Brouwers	Alice	19171010	Willems Willy	19771005	Cobussen	P.A.	19080130	Roosebeek N. 19680407
Brouwers	Albert	19240907	Stevens Joke	19910614	Coenen	Jacobus	19360507	Otmani Fatima 19970509
Brouwers	Crétien	19300810	Ongehuwd	19870408	Coerver	Hubertus		
Brouwers	Dré	19480000	Ongehuwd	19660000	Coerver	Annie	19020119	19980314
Brouwers	Jean	19480514	Alphen van Marja	19820401	Colaris	Maria	18941119	Wouters Michael 19801206
Brouwers	Tiny	19500926	Ongehuwd	19680523	Colen	Antonius	18921201	Luberich 19691214 Josephina
Brouwers	Willie	19540000	19690000		Colson	Hubertus	19050418	Dols Catharina 19850920
Broux	Hubertus	19041024	Bovens Marieke	19920000	Colson	Johannes H.	19050516	Vrede de 19960128 Catharina Anna
Broux	Joannes				Colson	Pierre	19080603	Wellens Victorina 19820711
Bruijnen	Lieske	19010000	Hameleers Sjer	19930000				
Bruinen	Theodorus	19080915	Bonten Gertruda	19870607				

Colson	Jo	19410314	Becker Annie	19930329	Crescioni	Silvio N. (m)	19150826	Giebels	19800313
Commandeur	Jac	18941021	Heynen Sophie	19781222				Helena M.	
Conaert	Maria	19200112	Coenen Johannes	19890428	Croes	Peter Jeroen	19870227		19870227
Coninx	Gertrude M.H.	18910227	Ubachs	19680515	Crommentuyn	Corrie	19111025	Roy de Toon	19930106
			Theodorus N.H.		Cuenen	Johannes	19170000	Aarts Barbara	19840000
Coninx	Johannes H.	18920817	Loo van Maria B.	19620314	Curfs	Jos.	18850710	Habets Hubertina	19550228
Coninx	Louis	18970423	Retra Gertruda	19780103	Curfs	Léon A. J.	19230628	Heuts	19931004
Coninx	Johannes	18990327	Bisscheroux	19741009				Treeske S.A.M.	
			Maria H.		Custers	Margaretha	18710803	Goessens Jean H.	19610303
Coninx	Elisabeth	19000717	Boelen Theodore	19900128	Custers	Martinus	18730104	Maassen Maria	19530205
Coninx	Egidius	19081108	Kicken Jeannette	19820909	Custers	Jan	18990304	Blanken Marie	19770308
	Hubertus		Hubertine Josephine		Custers	M.B.	19001004	Ringhs J.H.	19811225
Coninx	Maria	19110426	Waber Leo	19741026	Custers	Johannes M.	19001031	Heuts M. Isabella	19820418
Coninx	Christiaan	19140305	Walraven	19750404	Custers	Joseph	19010000	Heuts Christine	19690000
			Elisabeth		Custers	Giel	19011215	Piters Jeanne	19780112
Coninx	Maria	19180209	Borro	19941118	Custers	Giel	19030317	Essers Maria	19800829
			Charles Hubert		Custers	Pierre J.	19061006	Kubben Anna H.	19810619
Coninx	Gèr	19261007	Henrotte Mia	19981019	Custers	Virginie	19070725	Eggen Henricus	19711123
Coninx	Theo	19330529		19770823	Custers	Hendrikus	19100203	Dobbelstein	19920610
Coninx	Tinie	19400000		19950000				Maria	
Coninx	Ineke	19581214	Ongehuwd	19620507	Custers	Agnes	19190213	Kerstel Eduard	19990421
Conjaerts	Lambertus	18790121	Willems	19501014	Custers	Karel	19310000	Lardenoye Agnes	19910000
			Catharina		Custers	Jean	19310817	Lardenoije Annie	19901023
Conjaerts	M. Josephina	18830901	Dobbelstein	19630208	Custers	Ely	19580923	Ongehuwd	19990505
			Petrus A.H.		Custers	Bob	19940110		19940113
Conjaerts	Maria	18860523	Heuts Pieter	19760418	Daalderop	A.C.L.	19020000	Duysens J.	19650000
Conjaerts	Helena	19040627	Ongehuwd	19501015	Dabekausen	Sjef	18940314	Kusters	19850428
Conjaerts	Maria	19080918	Soudant Joannes	19891201				Philomena	
			(+ < 19891201)		Dackus	Chrit	19150000	Grégoire Annie	19800000
Coolen	Franciscus Th.	19020525	Beurts	19740801	Daemen	Joseph J.	18961205	Borro Maria Th.	19840620
			Catharina M.		Daenen	Lily	19180626	Prince Herman	19921023
Coolen	Willem	19031227	Braeken	19721008	Daenen	Annie	19280703	Essers Frits	19981227
			Gertrudis		Dalla-Valla	Caroline	18940000	Vries de (Dr.)	19630000
Coolen	M.Elisabeth	19050209	Schurgers	19780603	Dams	Jef	19400920	Deben Annie	19760429
			Henricus H.		Daniéls	Anna	18980906	Piters Martinus	19840415
Corputty	Stefanus	19240926		19980319	Darding	Laurent	18960000	Eggen Marie	19890000
Corputty	Frans After	19531219		19780422	Darmi	Justina	19130828	Aipassa Melkias	19890928
Corsius	Elisabeth	19040807	Janssen Hubertus	19770830	Dassen	Maria	18971202	N.N.	19540218
Corstjens	Jan J.P.H.	19160223	Sistermans	19920523	Dassen	Nicolaas	19040104	Heuts Elisa	19940219
			Corry M.J.C.			Joseph Hubert			
Corten	Gustaaf	18910413	Dolhain Maria	19710330	Dassen	Giel	19150610	Bosch van den	19900410
Corten	Alphonse	18950131	Dolhain	19510306				Bertha	
			Antoinette		Dassen	Corrie	19210606	Koekkelkoren Jef	19910617
Corten	M.H.J.M.	18991010	Hake Annette	19740726	Dauphin	Joseph	19110614	Thiessen Maria	19780421
Corten	Jean	19230828	Joordens Mia	19980115	Dauphin	Anna	19510702	Jeurissen Siem	19961209
Corten	Narda	19300713	Bimmel Wim	19880306	Dauvin	Maria Ursula	17010000	Eyil van	17920628
Corten	Frits	19350000		19940000				Allard Laurent	
Corten	Rachelle	19920926		19930511				Adrien / o.k.	
Corten	Bryan	19940731		19940804	Decker	Fons	19131124	Beckers Marie	19971016
Cortjens	Willem	19131212	Blanckers	19800413	Decker	Petrus Hub.	19460713	Ongehuwd	19670415
			Cornelia		Defresne	Maria	18290600	Rutten Andreas	19100225
Costongs	Guill.	18920223	Rompelberg	19730731	Defresne	Elisabeth	18640000	Wiggers Henri	19400000
			Maria		Degen	M.S.C.	19110904	Sauter A.J.H.	19941224
Coumans	Lambertus	18820614	Ongehuwd	19710316	Degroof	Arnoldus	19300927	Knubben Mia	19771201
Coumans	Maria	19070000	Booren van der	19880000	Dehue	Antonius	19011202	Gelissen Maria	19810404
			Joannes		Deijck van	Constant	19101011	Voogd Hendrika	19771207
Coumans	Frans	19330000	Starren Tiny	19680000	Deijl van	Lieke	19450801	Vleugels Ber	19860530
Coumans	Jean	19370315	Claessens Mia	19970505	Dekkers	Jacques	19120000	Frijns Fia	19940000
Coumans	Yvonne	19640422		19650124	Delamboij	Elly	19440320	Claessens Bert	19970921
Counet	Anne	19010517	Kruytzer Robert	19960205	Demmers	Johannes	19190331	Giok Hoo Lie	19840726
Crapels	Helena	19130526	Rath Bernhard	19810524		Hendricus			
Creemers	Elisabeth	19000103	Hermans	19850224	Demmers	Albertus	19490506	Rijff	19961005
			Hubertus			Marinus		Johanna Wilhelmina	
Cremers	J.	19330216		19971111					
Crescioni	Silvio N. (m)	19150826	Urlings Anna C.	19800313					

(wordt vervolgd)

